

gazeta

ORGAN SAPTAMINAL AL UNIUNII SCRITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTA ROMANIA

literară

Anul XIV Nr. 36 (775) • Joi 7 septembrie 1967

8 pagini: 1 leu

ENESCU CEL CUNOSCU ȘI CEL NECUNOSCU

Pe chipul lui Enescu așa cum ni s-a păstrat din puținele lui fotografii citim și astăzi numai blândețe, bunătațe și afiață. Zîmbetul său nu era acela al triumfătorului, și nu-l lumina orgoliul ochii. Chiar și în acele fotografii ale adolescenței și tinereții unde bănuim „regia”, Enescu nu s-a supus canoanelor și nu avea nimic din mîndria celui ce a izbutit să cucerească fama universală încă din anii uceniciei. Dar privirea lui Enescu nu-i inexpressivă. De cite ori ai în față o fotografie de a sa simți cum ceva tainic și nedesculșat începe să te oprească și să te facă să meditezi cîteva clipe. Și chiar mai mult. Te simți ispitit să-ți scruți propria conștiință, să te confrunți, să te apropii de întrebările umane hotărîtoare. Nu exagerez în aceste zile cînd trăim sub imperiul opere sale? Gîndiți-vă ce simțim oricînd ori îi auzim roșit numele, gîndiți-vă ce simțim oricînd ori îi ascultăm lucrările sau cînd răsuna primele lor acorduri. Nu numai ale Rapsodiilor ce au devenit din chiar ziua primei lor audii valori naționale nepieritoare; valori în care conștiința noastră națională se recunoaște, așa cum sufletul nostru lucid se recunoaște în „Miorița”. Dar am avut deunăzi prilejul să observ ce reacții instantanee și ce emoții profundă a produs în tîndurile unor oameni obișnuiți prelușii la unison din Suta fatia pentru orchestra. Să scruțăm și amintirile noastre mai recente din ziua cînd Simfonia a III-a a fost redescoperită în anul 1958. Nimic din ceea ce a interpretat, compus și a scris Enescu nu poartă pecetea improvizatiei sau a lucrului făcut cu indiferență. Totul, dar absolut totul poartă pecetea acelei vrăji enesciene despre care vorbea în urmă cu cîteva ani Mihail Jora. E acel fluid — anunțat recent de Marcel Mihalovici — al personalității sale care s-a perpetuat și după ce ființa sa pămîntescă a încetat să mai existe. E acel fluid pe care îl transmitea cu o putere irezistibilă și care este impregnat în fiecare notă a sa, în fiecare mișcare a arcului, în fiecare volută a baghetei, în fiecare gînd al său. Să regretăm că Enescu nu a scris, nu a făcut publicistică? Da și nu. Ar fi fost fără îndoială un mare scriitor. Amintirile, povestile, ne-o dovedesc. Au un farmec moldovenesc, o privire obiectivă asupra lumii, uneori încălzită de o discretă ironie și de o lină unduire nostalgică. Are simțul acesta al conciziei. Al unei concizii ajunșă la extrem. Cînd i-am cerut interviurile, frazele și propozițiile sale, m-am convins că trebuie să ne pară într-adevăr rău că Enescu nu și-a ordonat gîndurile într-un sistem unitar și încheat. În urmă cu trei ani a apărut un volum omagial în paginile cărui se reproducuă cîteva extrase din amintirile, interviurile, convorbirile lui Enescu. Lucrare de pionierat pe deplin meritore care se cere însă cu mai grabă în plinătatea cu o ediție completă, a tuturor interviurilor sale, a tuturor convorbirilor sale, o ediție tipărită în mai multe limbi și care ar dovedi tuturor că Enescu nu a fost numai muzicianul și virtuozul peste care geniul își așezase aripa orotitoare, nu numai inspiratul sublim și și un gînditor ce poate sta alături de cei mai mari ai lumii. În fulgerea unei fraze citim o maximă; în maxima lui aflăm o direcție de viață, în acea direcție de viață un adevăr uman general valabil. Mai deloc citat în discuțiile privind specificul național al culturii noastre, contribuțiile lui Enescu se dovedesc hotărîtoare, conforme adevărului istoric și spiritual.

Este cel puțin ciudat că aceste mărgăritare încredințate de Valeriu RĂPEANU

(Continuare în pagina 6)

Sufletul lemnului

I
Un blînd tînut de păduri începe dinspre sesurile Rădăușilor, acolo unde se zăresc Solca și Cacia și precum o dungă albastră se lătește pe munți. Aici e o răscruce de Carpați cu cei mai minunați brazi și molizi din țară. Zei atotputernici sînt pădurile, într-atît de puternici încît pe undeva, în cea mai adîncă intimitate a oamenilor, se-a încolțit sămînta.

II
La Sucevița, sub cîltînări do-moale de molid, un pădurar iscusit și-a transformat casa în muzeu. Spontan a venit gestul, fără de orgoliu fața omului spre știrea frumosului pe care sufletul lui de atîta vreme îl răsădea.

III
Sculpta, în chip și fel, omul, lemnul pădurilor, extrăgîndu-și fabulația dintr-o zodie silvestră în care trăiește de neam de neam. Acolo, nu departe de Sucevița, loc de vestită ctitorie a Movileștilor, la puțin drum de

Platon PARDĂU

(Continuare în pagina 7)

Amfora uitată

Cicloul dinăuntru te-aruncase
Spre sumbrul galaxiilor fînt,
Spre tărmi de paradisi monstruoase...
Pămîntul semne nu ți-a mai făcut.

Ghetari fosforescenți de nebuloase
Zmulgeți, cu zeii, din necunoscut.
Dar timpul sfărîmat — se-ncredinșase
În griul dintr-o amforă de lut!

...Întors din marea ta călătorie,
Le-aprînzi, să mai dureze, să mai fie
Plămezele de smălțuri din poeme —

Și-n ele, pumn de griu te-aduni firziu
Lăsînd bătaia inimii, prin vreme,
Ca-n amfora uitată griul viu.

Cicerone THEODORESCU

MHAIL KOGĂLNICEANU

breviar

Personalitate complexă și multilaterală, de ideolog și de luptător, de vizitor și de om de acțiune, de artist și de om de știință, Mihail Kogălniceanu aparține istoriei literare, științei noastre istorice și istoriei noastre politice. Istoria literară, prin direcția sîmțoasă pe care a imprimat-o, cu Dacia literară (1840) și cu Propășirea (1844), literaturii naționale, sau mai bine zis rechemînd literatura la rosturile ei naționale. Științei noastre istorice, prin siguranța cu care, la vîrsta de abia douăzeci de ani, a pus edificîtele unei metode și a lărgit orizontul istoriografiei române asupra poporului întreg, din toate provinciile teritoriului etnic, făcînd din el factorul creator de civilizație. Istoriei noastre politice, prin dinamismul acțiunii lui patriotice împotriva feudalismului anarhic, prin reformele democratice înfăptuite ca om de guvern, după ce contribuise hotărîtor, în Moldova, la lupta pentru Unire, în sfîrșit prin rolul său la participarea războiului pentru independență și la apărarea drepturilor noastre după biruință. Acest omuleț negricios, căruia amicii berlinezi îi spuneau „der schwarze Grieche”, prematur pleșuș, protejat în fel și chip de domnitorul Mihail Gr. Sturdza, omuleț cu epolet de agiotant, căruia i se deschidea o strălucită carieră administrativă și viață de saloane dacă ar fi avut o cît de mică vocație de oportunist sau de jarnic, a preferat să-și joace cariera și existența pe cartea aleatorie a luptei unuia împotriva tuturor, a înaltului său sprînjitor, a bunului său pîrînt și a două împărășii: una suzerană și cealaltă protectoră. Și pentru ce? Pentru respectul demnității umane proprii, pentru dobîndirea drepturilor la viață ale celor mulți, pentru ridicarea culturală și politică a poporului său. Pentru o idee, o chimera

generoasă, cu mai multe capete.

Fire complexă, spuneam, și aparent paradoxală, am putea adăuga, dacă-i citim încercările literare de tinerete, publicate în țară după strălucitele lucrări de tineret, că unele tipărite într-un singur an la Berlin (Românische oder wallachische Sprache und Literatur, ianuarie 1837, Esquisse sur l'histoire, les moeurs et la langue des cigaiens, iulie 1837 și Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens în august 1837). Într-adevăr, să răsfoim undeva cărțile literare, adîndu-le în tipografie proprie iluzii perdue, un întău amos, Iași, La Cantora Fetei Sătești, 1841, al cărui ton de badinaj și de autoapertivare de cerță înfluență galică, ne-ar face să credem că avem de a face cu un simpatic palavrăg. Acest „palavrăg” își dăduse însă de curînd în vileag, cu programul „Daciei literare”, o deosebită seriozitate și un ras simț de răspundere patriotică. S-ar spune că nu el redactase acel program și în-treprinsese o acțiune culturală de asemenea consecințe, citînd rînduri ca acestea: „Iuzile mele literare au tînut mai mult (deci tînt) pe literă și de amor, n.e.); cînd veneam de la universitate, ca-pul îmi era plin de planuri: unele mai bune decît altele; ur-am prin literatură să prefac năvărurile, să introduc în patria mea o nouă viață, nouă principii. În nebuna mea pre-zumție, ce se putea țerta nu-mai ideilor copilărești; ce a-veam atunci, mă socoteam c-o-i ajunge a fi un Prometeu. Dar aceste planuri le fă-ceam la 1 mart 1838, și la 1 mart 1841, ele toate se în-china în publicarea unui Că-lindariu mare de părte, pe anul 1841, tipărit cu Patent Hagar-teasc de fer. Vremea este scurtă ca să vă poveș-tesc cum din Prometeu m-am prefăcut în Mandat Land-berg, sau cum am zice în Că-lindăr de Buda. Avîta vă voi mai zice că acum de cu-rînd am mai publicat, im-preună cu d. Costache N. (egruzz) un alt Prometeu manqué (ratat, n.n.) ca și mine — o carte care răsturnă-nă toate puterile apasate, călcînd în picioare toate pra-vițiile primite de adunare și de obiceiul pămîntului, are să facă o revoluție strașnică în toată Moldova — întru chipul de a face friganele și găluste; vreu să vorbesc de o colecție de 200 de rețete de feturi de bucate”, care are să ne facă cea mai mare re-puțată — între bucătări, și în vîrtortimea recunoaștoare ne va da negreșit frumosul nu-me de introducătorii ariei culturar în Moldova” ș.a.m.d.

Cine, dintre damele țesene, cărora li se adresa acest spiri-tual monolog, ar fi bănuit că în loc de a se mulțumi a fi și el unul dintre „minotaur-izatori” (cum numea el, după Balzac, pe cei ce puneau coarne) țasilor, tîndărul scri-

Șerban CIOCULESCU

ÎN ACEST NUMĂR:

O schiță inedită de URMUZ

de POEME DE BEN. CORLACIU ȘI CEZAR BALTAG

CU UN COMENTARIU de SAȘA PANĂ

O NOVELĂ DE VIRGILIU MONDA

SIMBOLISTICA VEȘMÎN-TULUI POPULAR

arhivă sentimentală

De ce costumul popular românesc, indiferent de variantele regionale, are o denumire sacrală, o noblete a rînduirii omului — prin stilul și semnificația podabodelor — într-o anume ierarhie cosmică în care gestul, mișcarea, grupurile u-mane oficiază? Văzută așa, o ie ni se pare un manuscris cu hieroglife ciudate, un briu — prin motivele lui — un însemn ritual al cărui rost vestimentar este derivat. Rigoroasă stilistică este, precă severă ca și un precă-estetic, decorativul, utilul. Ea ne obligă la o meditație dintr-un alt unghi, considerînd vizuina.

Recenta Bienală a artei populare, desfășurată în saloanele Dalles — o biruință a selecției, a siguranței criteriilor, a bunului gust — ne reintroduce cromatic într-un univers de alb, culoare fundamentală a artei românești, mai ales în costum. Un popor în alb. Un neam care se decupează pe fundalul mușilor și al codrilor săi prin albul abstract al veșmîntului care capătă, dintr-o dată, semnificația nu a unei confundări, ci a unei detașări de natură, a unei investiri superioare în cadrul ei.

Teoria confundării omului cu natura — o naivitate a romanțismului herderian aplicat la noi — e infirmată semnificativ prin costum. Concepția lui impune. Prin linie, prin culori, prin motive și elemente de compunere, prin simbolistica părților și a întregului, prin funcția sa rituală sau ceremonială, costumul arhaic românesc desfide calchiera, a-propierea simplistă de natură, transmutîndu-se într-un alt plan al gîndirii colective în care funcționalul domestic, decorativul, „esteticul” nu au decădată ce căuta. Nu este vorba de o confundare (de genul: natura în opera lui Sădoveanu, motivul „foaic verde” în lirica populară, opinia la români etc.) ci de cu totul altceva, de un alt gen de a-propiere care poartă numele de integrare. Este o categorie cucerită ulterior, prin eforturile filosofice culturale, aplicată cu mari foloase etnografiei, disciplina care încetează de a mai fi de multă vreme un inventar de fapte, tînzînd către prestigiul de știință a sin-tezelor.

Omul culturilor arhaice este un om al „teoriei”, ca și omul modern. El nu concepe natura descriptiv, geografic, ci în raport filosofic între sine și cosmos, un raport în care neutralitatea este exclusă, un raport ce se exprimă prin mit, metaforă, simbol, mijloace cu nimic inferioare sistemelor filosofice discursive. Omul acestor culturi integrează deci, el trăiește sub primatul teoriei.

Referindu-se la valoarea mijloacelor „extra-alfabetice prin care se exprimă o „teorie” în culturile arhaice — arhitectonică, simbolism, mit, alegorii etc. — Mircea Eliade ne avertiza asupra întinderilor: „O cosmologie și o teologie melancolică — cu semnificație de „primitivă”, arhaică etc., n.n.s. — nu e mai săracă în substanță metafizică decît o fiziologie pre-socratică. Singura deosebire este felul de manifestare...” (Vezi „Fragmen-tarium”, pag. 54 — cu „Vremea” 1931).

De ce să excludem din acest sistem de integrare, propriu-tutur culturilor arhaice, tocmai alexorismul și simbolistica veșmîntului nostru popular? Metafizica încrîntată în costum, ca și în toate actele vieții din culturile de acest tip, să ne fie cu totul inaccesibilă, numai pentru faptul că cheile ei de transpa-rence logică au fost pierdute? Dar am pierde atunci definitiv un întreg strat al gîndirii populare, tocmai stratul de la

Paul ANGHEL

(Continuare în pagina 7)

NICOLAE POPA

„MASCA”

Tirpești — Tg. Neamț, Regiunea Bacău
Din „Expoziția republicană de artă populară”

ELISA VETEI BAGRIANA dedicație de talmăcitor

Săpăl-am poeziei tale clare
În lutul limbii românești flintini,
Lînd drept vîhă meșterii bătrîni
Din Slivenul vechimilor bulgare.

C-a fost aici simțirea-ți desfătată
Și a pornit de-aici și Anton Pann,
În vremea cînd străbuna-ți sprîncenat
Fușea, în taină noaptea cu un han

Și galopînd sub cerul fără stele,
Pierînd din calea cruntului județ,
De n-o fi fost chiar finul lui Peșele,
Străbunul meu, fugarul iubăreț.

Nu m-as mira să fim cumva și neamuri,
Chiar dacă alte răddăcini ne țîn,
Căci ramuri tînd mereu spre ele ramuri
Cînd înspre ele-aceleași vînturi vin.

Îngăduie-mi, Frumoasă și Aleasă,
O, tu de soare beată și furiuși,
Să-ți fac din casa lui Manole casă,
Ca-n graiul Mioriței să răsuni!

Tu, care candeli oi vegheat albastre
Și inimă-oi venit să ți-o-nclăzești
La focul viu al Poeziei noastre,
Din vatra sfîntă de la Ipotești!

Victor TULBURE

M. KOĞALNICEANU călător

cronica chezninei

La opera literară a lui M. Kogălniceanu redusă ca întindere, dar de o valoare excepțională prin finețe, o culegere din colecția Studii și documente a Editurii pentru Literatură adăugă, sub îngrijirea lui Dan Simonescu, niște descrieri de interesantă însemnă despre Spania din 1846, încopute în franțuzește cu titlul Notes sur l'Espagne și scrise în cea mai mare parte în limba română, (aproximativ 100 de pagini de manuscris cu câteva extrase din diversi hispaniști).

Kogălniceanu avea o simpatie specială pentru Spania, o iubea ca pe țara sa și obosisese să scrie despre ea. În 1846, după ce se căsătorise cu o fată dintr-o familie de aristocrați, el plecase în Spania, fiind însoțit de prietenii săi, profunz de prietenii contelui de Montijo, în toamna anului 1846 porni în cea mai frumoasă călătorie din lume, în peninsula iberică. Fără intenții curate științifice, din pură curiozitate și plăcere, Kogălniceanu nu va ezita să se documenteze și să umble, își va procura și va citi faimosul Glossaire descrivains de la moyenne et basse latinité (1768) a lui Ducange, The History of the Reign of the Emperor Charles V (1769) a lui William Robertson, The Conquest of Granada (1829) și Talos of the Alhambra (1831) de Washington Irving, The Bible in Spain (1843), romanul picaresc al lui George Borrow, Silva de Romanos Viejos espasoles (1811) de Jacob Grimm, Impresiones de el interior de España a lui Alexandre Dumas-père, o Historia de Granada a lui Miguel Lafuente, o Libro de agricultura (1802) de Abu Lcaría etc. și va cumpăra de la „clubotari El Leon, cel mai la modă”, o „perche de botine” de 240 de real, alți perche de „andaluz” de 500 de real și o perche de „ciobotă proastă” de 160 de real.

Observațiile lui Kogălniceanu asupra poporului, peisajului și monumentelor Spaniei fac dovada unui suflet de artist și de filozof dotat cu o subtilă înțelegere a psihologiei umane, ca sensibilitate, umor și ironie. Spaniolii (andaluzii) îi izbesc înții prin fanfaronadă „ce foscănenii la noi”, apoi prin faptul că „tot nu fac nimic”, fie boagi, fie săraci, multumindu-se vara cu umbra, iarna cu soarele, cu o bucăciță de pine și o mană din care, pentru o seară sau o cursă de tauri, își vind o jumătate. Există mulți briganzi, dar aceștia, ca și haideucii noștri, „sunt înși poezici al poporului”, și cu toate că „radă”, „chiar la porțile Madridului”, sunt considerați ca persoane nedreptățite de ociruirea și deci silite a declara război societății. Nobletea singelui e, cum observase și Washington Irving, direct proporțională cu „miesurarea taliei” în Spania, și în nici un caz nu poate depăși 1,50 m. Cât despre femei, acestea făcuseră în timpul călătoriei lui Kogălniceanu, ca urmare a școlii celebrului cuplu de balet francez Marius Peppita—M-me Guy Stephan „mai progrese” în arta „ridicării picioarelor și scurtării rochiilor”. În fața lui Kogălniceanu însuși, fiica contesei Montijo și alte dom-

nișoare făcură câteva demonstrații de dansuri spanole cîntînd și dansînd în sunet de tambur cu castagnete (scriitorul era, pare-se, la rândul său, un bun dansator). Peisajul spaniol îl va umple pe Kogălniceanu întru prin înșirările și ariditate. „Castilia, cu întinsele sale sesuri — cu largele sale orizonturi, cu munții săi în depărtare goi și pietroși, înfășează maiestea oceanului”. Lipsesc pădurile și păsările cîntătoare, îndepărtate ca să nu mănănce grîul. Satele, cînd nu sînt „zidite în virful munților ca niște cuburi de vultur”, apar ca mici grămăzi de pietre, roșii înflamate de soare, înfrînte cu împrejmuiri de război. Munții Castiliei par, după expresia lui Rabelais, niște animale străpune din toate părțile de oase, fără izvor sau copac, cu stînci de forme așa de ciudate încît îi vine să crezi „că draci s-au jucat cu ele”. Peisajul se schimbă însă în sud, Granada, de pildă, țara lămlilor și potoacilor din Mignon de Goethe.

„Kennst du das Land wo die Zitronen blühen? Intrabam odată în copilișii mei. Acum e cunoscut. Am vizitat Granada. Închipluște-și o pădure împrejmuiri un oraș, acoperit de frumosul orizont meridional, de acel albastru pe care-l zăresc numai în tablourile lui Rafael. Și în acea pădure vezi portocul cu o pomelă săle de aur și florile sale, semnul virginității! Granada, cu simburii săi de rubin, care au frînt armele morilor; palmerul, înaltă apărătoare menită a apăra de soare pre trecător, falnic ca surghiul unui sultan. Și după aceste, un aer balsamit care te fac să crezi în grădina Armidei. În raiul lui Mahomet, sau că vei înfrupt descrierea lui Fenelon și grădina Titaniei, amorea eliful Oberon”.

Toledo, în inima Spaniei, a rămas orașul gotic medieval, maur prin excelență, Madrid însă s-a modernizat și arată poezică și religioasă de altădată a dispărut. Numai vara, în timpul nopții, Madridul își recapătă ceva din strălucirea lui apusă: „Cînd soarele se culcă, orașul începe a se destepa. Aleele părăsite ale Pradului încep a se reînvia, mișcarea plăcerii începe, tot trag cortinele ferestrelor; unii se așază pe balconi alții ies la plimbare ca să răsuflă aerul răcoros bucurîndu-se de duce-rea tiranului zîet și salonul Pradului se umple de femei frumoase, cu părul gol, cu manile subțiri ca mreja paingului”.

Kogălniceanu a intrat în muzee și a admirat îndeeșebî spiondoarea și viziunea mar-marcelor, cînd verzi ca apă mării, cînd roșii ca granatul cînd încrustate tu lirisoare de aur, cînd de culoarea fragedă, alb-roză, a hortensiei, cînd albastru ca levănțică, multicolore ca onixul extras din flancurile groierilor sau albe ca cele de Carrara. De cele

șu în care riga Spaniei, stăpînului zemilor lumii nu era dect canonic închipluște-și seboarele săe, unce se aduna tei preleiți peninsuli, pe urmă visează bolțile inate a bisericilor împușate de smîrnă, și tîmple, capetele mistice cu preții slujiri Sînta Taină, ferestrele sale cu vitre colorate, cu porfiri și azur restîngînd razele soarelui, arca-dele între care se doseau mi de rugători, preuți, împărați, călugări tînsi, cavaleri acoperți cu fer, curiazanii îmbrăcați cu mătăș, cirjele, crucile, prapuri, steagurile bitruitorilor și biruitorii rugători, pe urmă armile de ingeri și de profet, înalțîndu-se unii peste alții de la trupina coloanelor pînă la înaltul bolților, și după aceste celește Mille și una de nopți și pune-ți înaintea carduricii Răsăritului, broderiile Alhambraii, ogiva și trefla, buchetele delicate ca o făclie, buchetele de flori, arabește, peatra lucrată ca de mina ingerilor și în urmă pe Carol V întîrînd pe poarta cea mare ca să multumească Dumnezeu-ului armilor de bătlăa Pavei, și atunci vei avea o idee de catedrala Toledii”.

Șapte ani mai tîrziu, Vasile Alecsandri va vizita și el Spania de la Cadix prin Sevilla, Cordoba, Baena, Granada, Jaen, Valdeparan, Acanuez, pînă la Madrid, dar volajul, promis la sfîrșitul Călătoriei în Africa, nu l-a mai descris.

Al. PIRU

avancronica

de NEAGU RĂDULESCU

„GRAVURI ȘI REZONANȚE” de EUGEN CONSTANT

„ECHINOXUL NEBUNILOR” cronica literară de A. E. BACONSKY

Ce se observă nămaidecît în proza surprinzătoare a poetului A. E. Baconsky a atmosfera ei matică, ciudată, fantastică într-un chip atemporal. Mai toate povestirile se fixează într-un spațiu scitic, indeterminat, bătut de burnie cumplite, lins de o mare re, geroasă, năpădit de o vegetație sălbatică, arsă de crivăte, iarna, carbonizată de o soare nemilos, vara. Pe aceste locuri „de exil și de amintire barbară” se petrec niște întâmplări stranii, ră-mase de la început pînă la sfîrșit sub pecetea unei desăvîșite taine. O bună tehnică de a nara gradează această senzație de mister ce înconjură totul, oameni și locuri. Autorul a deprins de la Matei Caragiale, pe care se vede că l-a fine pe masa de lucru, dar și de la alți poeți ai onigmaticului, știința de a întregi, via-curozitatea pentru fapte ce par a fi de pe alt meridian, curiozitatea, cîndva, poezie în lecturile unei vrate îndepărtate. Totul e la început, solemn, rapodice și, urmînd sonoritățile pline ale textului, urechea se pregătește să asculte melodia unei lungi proze lirice. Impresia e înșelătoare însă. Nota lirică nu e dect un simplu acord, narativa tînde spre altceva, nedeslușit, faptele tirăse dună ele simboluri mai grave și, în cele din urmă, trecînd prin pădurea de metafore oraculare, alții înțeles adevărat al prozei: o parabolă, mai todeauna, a existenței, simbolul unui destin ce fuge de expresia directă și caută, pentru a se confesa, granie mitice, o lume apurent fabulosă, atemporală. Odată cheia descoperită, cartea se citește cu alți ochi, invită la reflecție, sfîrșind prin a te cuceri pe de-a întregul. De la prima la ultima pagină ea indică, în fond, sub învelișuri mitice și livresci, o dramă spirituală, tratată peste tot în proza modernă. Expresia ei nu e directă, ci parabolică. O parabolă nu a morții, a vieții, a timpului în general, ci a existenței artistului. Care e, în acest caz, personajul ei adevărat? Greu de precizat. Autorul, decis a nu spune nimic exact, ci doar a sugera, întregine o discreție calculată: confesiunile sînt vagi, au acea notă neoroasă, ireală a roman-tismului nordic. Ce se înțelege cu adevărat, e existența unui adolescent întîrziat, căuător de himere, rîkîș cu exilat într-o lume nelătească, sfîrșind de riturării crude. Ele sînt luate, aici, ca simboluri sau termeni ai parabolice. Înțelegem ei adevărul condiției artistului, vechi și nou în literatură. Curiozitatea și de-a l-afla tratat, în cadrele unei proze fantastice, lucrată savant ca armura de paradă a unui cavalier. Farul, înția poveste-re, și cea mai îndemnată de acest înțeles grav al metaforei. Sensul mai adnc al fapelor ar fi, aici, imposibilitatea comunicării. Nu e însă singurul și nici cel care iese, mai înfii, în bălta ochiului. Substanța narativă stă mai ales în poezia lucrurilor misterioase, în evocarea pasunilor năprăncine, a bălții în care viața proliferază monstruos. Sentimentul sfîrșit la lectură e că subiectele prozei lui Volculescu sînt tratate în maniera de estet a lui Matei Caragiale, cu fraza amplă, bîne de nîmîș, acoperînd în scutecele și multicolorul trupul unei cureții morale. La Baconsky metaforele indică un climat de mister și o anumită exaltare a solitudinii. Așa și trebuie înțeleasă povestirea: un poem al singurătății aspre. Se suprapune peste acest straz liric al narativii un altul, pur epic, plin de aventuri și taine nedeslegate. Un adolescent, care își caută un problematic unchi, ajunge la farul vechi de pe tîrmul unei mări nemumite, unde descoperă un peisaj hieratic și o lume ce trăiește în afara timpului, sub o zodie de blestem. Faza cel-cetăzată neliniștit marea, căuțînd cu funea no-se-știe-pe

cine, un mort e deșus de valuri pe plajă fără a i se cunoaște, iarși, identitatea, o căuțîz nebun, Apollinar, invită treburii ciudate în bălă, doi levantini și o femeie voluminoasă stau cleva zile la far și dispar, apoi, fără urmă, șase bătrîni sînt găsiți morți, dar și aceștia dispar în cele din urmă etc. Cine sînt aceste personaje fantomatice, ce mecanisme ascunde pun în mișcare destinele lor? Tot farmecul povestirii e a nu dezvălui misterul, a întregine cu artă echivocal. Tîrînd întră în contact cu această lume fără a cunoaște și fără a vrea cu adevărat s-o înțelegă: „Un fel de dușmănie aburduă — spune el — mă îndemna să dau cu piciorul orbilor semn lăsat din zodia fără stele sau care mă născu-rem”. Tot ce se întîmplă e o confirmare a acestui desin-de lunatic, supus unei forțe absurde, rîkîș într-o lume de negre mistere. Personajul poartă în sine semnele unei neliniști ancestrale și, în chipul romantic mai vechi, autorul îi stabilește o filiație întuacată: tîhări și răz-boinici, stîrpe ciudate, neoroasă. Notăția e adevărat acestei voluptăți a misterului, foarte vizibilă la A. E. Baconsky. Descripția, portretul, monologul, în loc de a lumina elementele narativii, așază în spațiu lor grele umbre: tîmful e al „pierzaniei”, noaptea e „străveche” sfîrșit trîștește, ceasuri de „exaltare secretă” sau de „tristete certă”, o „pavăză a lăcerii” înconjură totul, o femeie are ochii „mari și sumbri”, vremea e alidată de „solomonie” și lingoare”, de „așteptare nelămurită” etc. Această tehnică a împrecizării vine, de la autorul Crailor de curte vechi, ca și plăcerea de a înclua textu-lui sensuri ascunde, chel ce duc spre o altă realitate, ezoterică, a oerei. Care e acesta în cazul povestirii lui Baconsky? Iarăși, greu de lămurit. Finalul promite o justificare a faptelor dar sfîrșete prin a fixa totul într-o metaforă și mai cetăzată. Puținele certitudini, cunos-cute pînă atunc, sînt răsturnate și lucrurile par a lua un denodmînt polifonic: ochiul lui C-1 trimise la far, nu era cel adevărat, femeia gigantică nu murise, călugărul și femeia cu ochii sumbri, pleaseră spre Levant etc. Ca eroul din Procesul lui Kafka, care trăise fără să știe, într-o așteptare zadarnică, lângă palatul țel, tîrînd de aici trăiește fără a putea comunica cu adevăratul său unchi, paznicul farului, himera, adică, a adolescenței sale curioase. Narativa se încheie, astfel, printr-o parabolă la care autorul ne invită să meditam, avînd grijă să ridice toate punctele ce duc spre înțelesul adevărat al faptelor. Ele continuă să trăiască sub vraja împrecizării, ca și solitarul paznic: „Viața lui e sub o zodie de blestem și de taină. Și e mai bine să nu afii puțînii pe care-l știu eu”.

Dacă aici parabola e mai ascunsă și, în fond, acoperită de poezia spiritualizată a lucrurilor tainice, a eren-riilor, în Fuga pietrarului, încețoșatul Orfeu, Artistii, din insulă și celelalte povestiri fabuloase și un vehicul ce duc todeauna spre simbolul esențial al prozei: condiția, existența artistului. Acesta trece pe primul plan, supune celelalte elemente ale narativii: lirică, fantastică și acum, dar sub puterea unei idei tragice, a unei atitu-dini existențiale de la început precizată. Cea dintii povestire, Fuga pietrarului e, din seria de parabole pe tema imposibilității creatorului de a comunica în afară, cea mai puțin justificată estetic. Un copil de treizeci trăiește într-un oraș cenușiu, sub semnul suspiciunii. Com-plicitatea generală ce-l amenință îl silite să se retragă într-o solitudine disperată. Fuge, în cele din urmă, dar

peste tot are senzația că cineva e pe urmele lui. Noptile sînt și aici bătrîne, răvășite, obscure, umbre apar și dispar la ferestre, ochi înșoșitori urmăresc gesturile personajului, intrat pînă la gît în cea mai neagră anxietate. Totul e, se vede la urmă, o metaforă (ca și în Bufnița) a obsesiei, mediu moral în care arta se sufocă. În Cel mai Mare parabola e coborît pe teren social. Termenii ecuației se schimbă și avînd de a face cu fenomene potrivite prozei de observație, autorul, fără a-și părăsi formula, introduce nota sarcaștică, demitizantă. O mare multime așteaptă pe Cel mai Mare, un personaj de mult”. Atmosfera încordată de aici amintește de Isarîk-ul lui Ion Barbu. Acolo, turcimea „tescută” de ziduri aștepta pe legendarul Hoge, dar spre dezînce-dea tuturor apare un personaj tragic: simbolul unei lumi apuse, închise, suficientă șieși. Cel mai Mare e în termenii de acum ai utopiei, un Hoge al altei cre-dințe și așteptarea lui de către multimea delirantă în culoarea unei farse sinistre. Multimea începe să se strafice, apare o ierahie de fier care anulează individualitatea. Cum cel aștepta înțirize, apar profetii: trei bă-rbați urcă pe podium și citeș din cărți feroce în aur. Cîrînd se observă însă că foile sînt goale și oratorii vorbeș ceea ce le șoptește un călugăr zăos, ascuns în spațiu lor. E evidentă intenția de caricatură, ironia la adresa extazului artificial, a ipocriziei solenne. Ideea mai serioasă a narativii e în și spațiu exaltării se ascunde todeauna „umbra incertitudinii”. Cu încețoșatul Orfeu ne întorcem la simbolurile artei. Intriga e ca peste tot în proza lui Baconsky voit atemporală. În inima ei, același tînar ce suportă presiunea unor înșeții tiranice. Misteriosul inadaptat cooleste bordelul în care trăiesc femei frumoase și fatale, babe urite, malfice, pășite de haite de copii zădărnici, agresivi. Cître acest loc fetid coboară, ca într-o epopee grotescă, bărbatul înalt cu colțuri de fier și bărbî rețezate, politia, orașul întreg îl înconjură cu stîm. Tîrînd rezistă, e dușmănit de celălalt, pîșește și el, după noaptea „letargică și crotopitoare”, pîșește și el, după ce, în casa blestemată (altă imagine a Arnotenilor), devenind astfel respectat, stimat în oraș: chip de a spune pe o cale ocultă că artistul autentic e victima unei conjurații a înșeții, a forțelor obscure. Artistii din insulă dezvoltă, în aceeași linie, simbolul condiției funciar tragice a artistului. Insula pe care o vizitează solitarul personaj nu e paradisiul bănuit, ci locul unei metamorfoze stram: pășorii de capre umili, artiștii sînt expresii ale aceluiași existențe tragice. Republica artiștilor, prilej de utopii, subiect de paradisiuri artificiale, e de o mîrșie dezolantă pe trupul statului sculptate în trunchiurile arborilor crește o vegetație crotopitoare, în frecele pietate pe stîncă pătrunde seva unei naturi eruptive, tineră.

Simbolul izolării creatorului e, sub alte chipuri, reluat și în celelalte povestiri din volum, multe de un fantastic negru, hoffmanesc (Aurorea neagră), altele (Cîmblul piratilor) uizînd, în sensul lui Poe, de ideea dedublării, a deducției, de poezia enigmaticului. În Echinouxul nebunilor e tratat, în formula pe care am definit-o, mitul strălucirii, în trinitate curioasă la Kafka și Camus. Cineva trece în moară, nu se știe de ce, un străin se furizează în oraș, altcineva (eroul narativii) e și în gardă, fără a ști, la rîndul său, că el e cel căuțat. Din apărător devine mobilul crimei, din victimă devine, în fine, ucigaș. Cine e, aici, străinul, care e vina lui, pe cine a ucis cel

evident participarea și a influenței și a difuziunii. Pentru ilustrarea ideii am invocat mai curînd feudalismul persan, a-proximativ paralel cu cel european, și care a dat deopotrivă poemul și romanul cavaleresc. Da chiar un început de feuda-lism la anumite grupări din interiorul Africii a putut face să rezulte și acolo o specie de poem cavaleresc negru, Parale-lismul atrage aș lumină numai asupra sa, excluzînd orice in-tervenție a celorlalte moduri. În cea ce privește influența, se operează o fină distincție a tipurilor ei, după cum e vorba de idee, de temă sau de formă. Totodată, potrivit „revoluției copernicene”, preconizate de Tudor Vianu în acest important capitol, se apasă accentul asupra factorului receptor, iar nu asupra celui emițător. În

formularea înfăptuirilor ce se așteaptă din partea celor două discipline studiate, și anume: redactarea unui tablou general al raporturilor internaționale dintre literatură, ca expresie a unor concepții umane de larg orizont istoric, încheind o imagine unitară a spiritului creator în domeniul artei literare, și concomitent, statornicirea prin comparație, ca metodă esențială, a originii literaturii în artă. La noi, un obiectiv atât de vast trebuie să-și concentreze în cele din urmă rezultatele în aplicarea literaturii comparate la literatura română, scopul final pe care trebuie să-l abia în vedere comparațiunii române.

La toate acestea, ne-am permis o sugestie, care nouă, personal, ni se pare că ar însemna o întregire necesară a stadiului actual în care se găesc studiile de literatură universală și comparată. În compara-tismul literar — și observația este valabilă pe plan internațio-nal — se ia învariabil, ca punct de plecare, asemănarea. Această vedere, chiar dacă a intrat și în alte curenturi sau școli, re-dem că relevă o moștenire a concepției istoriste. În cadrul unei concepții sistematice se poate, însă, pleca și de la con-traste, indicate să reliefeze și ele puternic sensul și coordo-natele unui domeniu literar dat.

Desigur că nu todeauna se pu-tea atinge un asemenea obiec-tiv, mai cu seamă în vechile cadre preceptuale și normative. În disputa dintre antic și moder-n se urmărea anularea u-nuia din termeni, și deci des-finițarea contrastului. Mai țir-zia, însă, la Schiller, în dubla valență a poeziei naive și a poeziei sentimentale termenii nu se mai exclud, mai ci alcătuiesc, prin contrastul dintre ei, o unitate dialectică. În romanticism, bunăoară în Cercul de drama-turgie al lui Aug. Wilib. Schlegel, o aceeași unitate bipolară o constituie tragedia antică — văzută de acel înțeles ca ana-logia sculpturii — cu drama modernă, cărcia îi servește drept termen analogic pictura. Este și aceasta o gîndire comparatistă, care, însă, nu mai pleacă de la surprinderea asemănărilor, ci de la cea a contrastelor.

Cu trecerea romanticismului, care, în cadrul său specific, n-a dat dect soluții subiective, această vedere se pierde, și-i ia exclusiv locul criteriul istoric al asemănării inițiale. În alte discipline, însă, în filologia comparată (stabilirea celor trei tipuri de limbă), în istoria cul-turii — la noi, bunăoară, în studiul polarității dintre concepția raționalistă și cea istorică — și mai cu seamă în istoria artei, cu Wolfflin, cu Worringer, cu Déonna și încă cu mulți alții asemănări inițiale i se alătura și contrastul în studii com-paratiste. Cu o vedere similară credem că poate fi completat, pe baze științifice, și domeniul cercetărilor literare; și cu unu-mați cuprinsă în inițialele Probleme de teorie literară. Permanența realismului și Au-sura realismului lui Gogol pre-zintă o ilustrare a paralelismelor. În Diderot și în Contribu-ția lui Eckermann la cunoaștea-rea lui Goethe se ilustrează modul de universalitate prin difu-ziune, iar în Motive begliele-n în scrierile eminescane se cer-cează un tip de influență. Permanența realismului și Au-sura realismului lui Gogol pre-zintă o ilustrare a paralelismelor. În Diderot și în Contribu-ția lui Eckermann la cunoaștea-rea lui Goethe se ilustrează modul de universalitate prin difu-ziune, iar în Motive begliele-n în scrierile eminescane se cer-cează un tip de influență. Perma-nența realismului și Au-sura realismului lui Gogol pre-zintă o ilustrare a paralelismelor. În Diderot și în Contribu-ția lui Eckermann la cunoaștea-rea lui Goethe se ilustrează modul de universalitate prin difu-ziune, iar în Motive begliele-n în scrierile eminescane se cer-cează un tip de influență.

Edgar PAPU

INTOARCEREA

„Nu ne părăsi, iubite!; părăsiți și nu mai trăiesc de sula de ni și chiar tu, ducându-te, ne ținem că nu te vei mai întoarce...”

(Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte).

Ca o ureche geloasă care aude totul foamea rugează pe dinăuntru departele, scopul se sparge, numerele orbesc, devremele înfrize, bobul devoră grămada și o moară de cauze macină spațiul din nou și făina care se naște este mișcare.

Și sveica unui război nevăzută jese prin scădere și adăos departele de la secetă la stingerea secetei și de la stingerea secetei din ce în ce mai departe și mai departe decât cel mai departe acolo unde înzădărit înșeală și desertăciunea minte cu margini și totuși drumul rămâne întreg înaintea sa.

Viscolire și despreunare. Un vis care nu poate fi visat, un cerc ciudat care nu înfășoară și nu se întoarce, cerc stins, cerc fără de centru, cerc ce cu temelie de lipsă stă împrejur și deasupra lui plouă necontenit zero în oglindă; departele. Foamea înghițe locul și nu-l poate umple, pătânjenii își uzurpă singur pinza sa, ziua suieră, se răsușește, flutură și cade de pe lucruri ca o haină și Niciodată biblie cu milni zadarnice golul lăsat de cele ce au fost.

Dar ce vom spune însă despre cele ce cresc? Auzul se desparte de trup nopțile se învârtesc împrejur ca la arie, acest număr care răspunde la numele meu vorbește fum, profetul de pe roată, în rafale încete vîștește din aripi și cel ce îl vede nu îl poate atinge și cel ce îl uită nu poate dormi.

Sosesc. Mă adumeacă boala mai mare decât tot ce se află în timp, Parabola a apus. Împlîrările putrezesc

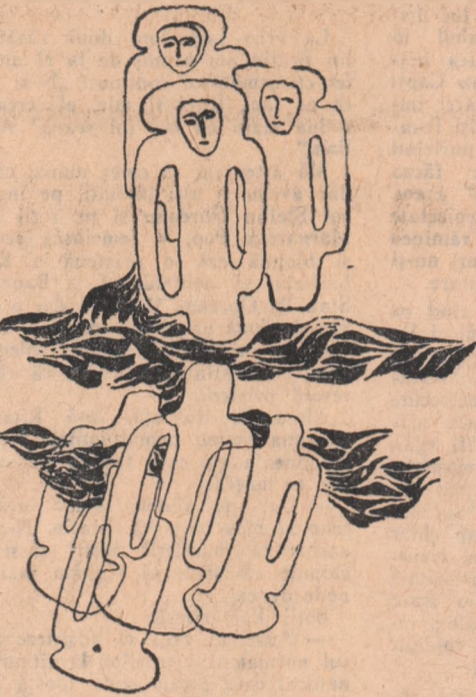
Întoarcerea arde dincolo de puterea sa. Uitate și pierd însușirea ei de a stinge. Căci locul în care mă aflu a plecat de la mine și în cel în care vreau să ajung cineva varsă zilele cu minie.

PUSTIUL

„...să știi că nici un muritor n-a cutezat să calce hotarele mele pină aicea”.

(Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte).

Sezi tăcînd și intră în întuneric fațoară a somnului, dezgolește-ți șoldurile, treci flurile, goneste, aleargă, despica limba departelui,

Încăieră numărul drept al celor cinci simțuri, ia venin în urechi, poște proverbele ochilor,

Imparte parabola, zăbala să-ți sfîșie buzele, lovește pămîntul să fugă dinaintea lui însuși, fii ca vipera surdă care încăieră zgomotele călcîiului califei și păzește călcîiul califei și al șeherezadei de lut.

Eu te-am făcut, eu te voi duce, da, eu te voi duce, nu-mi vei scăpa, pustulul e bucură, candela dinților mei îți e trupul, dulce esle cerul gurii mele zbaterea ta, vorbește vorbe: ele îmi vor aluneca în gîtleei,

nu vor tăcea nici nu se vor odihni, strigă-mă, întinde mina spre cer cîi încă

Nu am închis buzele, cîi încă nu am lipit de cerul gurii inima ta.

Mă vinezi prețuindeni, dar iată nu sînt acolo, întorcî obrazul în urmă și nu mă găsești, înaintele se ascunde și tace și nu mă descoperi și împrejur nu mă vezi.

Iată, dormi în urechea mea, scoală-te, ieși la vale, vreau să-ți vorbesc, ridică-te, poște cuvinte, aleargă, deschide simțurile tale ca niște uși, întinde mina să mă atingi, hai caută, pipăie înzadurul și prinde-mă cu fumul minii tale care A Fost.

Scoate-ți ochii și noaptea să-ți spună: nu e aici; uită-mă și uitate să-ți spună: nu e la mine.

Cu înelul pîndei eu chem pusturile în falangă, șoapta care înfomează auzul îl oprește pe cel neoprit care răpește în silința și flămînzește, înghițe în dreapta și tot nu se scutură și în de sine întreg se adăugă marginilor și nu are nevoie de nume și nu e opri ori ajuns de nimic.

Mai înainte de seceriș, după ce s-a trecut floarea și inima mea se obosese pe fălțimi, către mine se strigă din vîi.

Dă somn ochilor tăi cîi în zilele unui rege prietene la roata care se învîrtește lipește umărul tău.

O, tu pămînt cu umbra îndoiță, o, de ai fi fratele meu! Ale cui sînt pietrele? Ale cui sînt zarurile? Ale cui sînt zdrobirile înzadar? Unde erai cînd plecam auzul meu în parabolă? Cînd eram împreună cu focul ce niciodată nu zice: Destul.

În timplele mele, culcăt, veghează leoaica-păianjen și pustiașele cele ce sînt și cele ce nu sînt

cu urletul ei ce nu vede și nu se lasă văzută, nu are asemănare și nu are neasămănare, nu se oprește la nici o răspîntie, nu se mută din loc în loc și nu este aici ca să lipească de unde, nu rămîne, nu pleacă, nu ia cu sine și nu lasă nimic.

Biciu-o îndumnezeind-o departe rotînd, Tu — Da — Odată cumpănă amăgitoare în zgomotul zgrului meu.

(Fragmente din poemul „Tinerete fără bătrînețe”)

BEN. CORLACIU

COPILUL

Pentru Ana Christina Selena

Un sîmbur de tăcere, fulgerat pe buze, aprinde-n noi un cerc din care fuge-o pasăre cu zborul alb — și noi am vrea să fie un zbor înțers, spre-o nu rămîne singuri în cuvîntul care-o clipit, pe urma ei, ca ochiul unui lanț.

Dar pasărea, scăpaltă, se topește și mai rămîne doar o mută exclamare, verticală, o diră a speranței, pe care-ncei și răbdători ne-nfășurăm, aproape orbi de frenezia bănuielei că mereu ne naștem, spirala de șilabe germinale cu bucuria înghetată-n ele ca-ntr-un bob, de grîu.

Apoi un sunet se deschide-n noi, o aripă izbîndu-se-n oglinzi sonore, și ne primim vîimii în apele acestui sunet alb, primordial, din care-am izbucnit noi înșine, cîndva, neștiutori și gola să absorbam, cu piinile mărute ale ochilor, misterele din cîntecul de lapte, încă necrit, al vieții.

11 ianuarie 1966

FLOAREA

Albastră, și tăcută, și îndepărtată parcă, e floarea ochiul tainic al pămîntului privindu-ne mereu, de cînd răscrucele de drumuri ne-au smuls din rădăcini, iar vînturile nu mai pot în noi, în începători, să ne-nlăcăre.

Am rupt-o, nemurirea rîndind-o de moarte, pentru tine am rupt-o, pentru lucernele ochilor tăi, tu ia-o. Ascunde-o. În tine ascunde-o, de oameni, de neguri, de vilvătăi.

Desene de NICA PETRE

Eu pururea te voi străbate, tot călînd-o, cum cauți sfîrșitul, și nu-l mai găsești, într-o carte pierdută, uitată sau numai nescrișă. Și încă o floare rapînd, pentru mine acum, cu ochiul pămîntului plec să mă caut. Adînc e-n noi depărtarea... Și nu știu, mai duce spre mine vreun drum?

Rugina din inima timpului, poate, lînură și încerca să-ți înșee petalele toate, fîrului polir să-l întoarcă-n fîrtîme, să-l întunece rana...

Dar tu, pierzîndu-mă, în gingășia ta străveche, de pămînteană albă, nu uita: la rădăcina ei, ca să-ți deschidă vini de aer și de sînge, tîcută cu ostentit atîtea rîme, fîpluri plîpînde, ca și noi, orbește călîndu-și hrana și înmulțindu-se prin dragoste-n adînc, acolo unde,

poate odăit, poate pe rînd, cîndva și noi în ochiul tainic al pămîntului ne vom ascunde, știuți de nimeni, dar vîzînd.

Străușești, 1957

MIGRÎND ÎN SUS

Într-o zi — cine știe, poate la ora devreme, poate la ora lîrzie, mereu rămîne goi de pămînt și ușori, geneziți și predestinați migratori.

Jîndul nostru atunci, de fiară bolnavă, alb va îrumpe-n văzduh, despiciind ca o novă spațiul în sus: omul spre alte țărîmuri se va fi dus.

Acolo, la-naltul popas, va face iar lumea, din ce i-a rămas: din țîrîna lipită de tălpi la plecare, muind-o în suflet, muind-o-n sudoare.

Și-ncei, ca o rană a timpului, toate urmele lui de aici vor fi vindecate, lăsînd doar în suflet un semn ca la margini de drumuri o cruce de lemn.

Dar dorul de sine uitat în abisul dintre destine în om se va-nlăce și-n ochi li va pune ogînda de flăcări și de genune.

Popasul de sus, atunci va vedea, i-a răsturnat înălțimea de stea și i-a întors, dureros, cu zborul în jos.

Spațiul va umple din nou, ca izvorul, cu jîndul plecării, pe om — migratorul genetic și predestinat să-și caute-naltul în hău răsturnat.

Văratec, 1956

OCHII

Vai, ochii tăi, la ora cînd cobori pină-n pămînt, să-ți iei din ope duh, doi vulturi trîși, pe-o stîncă, migratori, uitați de Dumnezeu și de văzduh.

Și ochii mei, albastrele păduri, la ora cînd e spațiul numai vid, arzînd în vreami cu negrii mei auguri vilitori în timp și-n tine mai deschid.

Dar ochii noștri gemeni nu mai sînt, s-au stîns, cîzînd din cer ca un puruși și peste bălți eu tremur, ca un vînt, cînd pașii tăi, luceferi, mor în lut.

1954

COPACII DE OGLINZI

Aici, în noi, miroase a păduri uitate și-a presimțiri că peste mii de ani adînc vom înflori-n pămînt, carbonizați, sub straturile de speranțe pulberate.

Sîntem copacii răstîgîniți pe vînturi, cu umbra prăbușită-n groapa vremii; zac suspendate rădăcinile-n abisuri și fructul cade-n apele dilemii.

Venim din noi ca roua din tăcere, cu inima cometă fulgerîndu-și rana și-ncremenii sub vămii pietrificate, ne arde timpul seva și coraana.

Aici, în noi, miroase a splnzurătoare și-a diamante îngropate sub scafeți; furtunile ne scutură de gînduri și cad din noi frunzișuri de tristeți.

Izvoare răsturnate-n noi de-a pururi, din ochii noștri curge univers-n hău. De n-am fi noi, copacii de oglinzi, ar înghete esențele-n contururi.

Aici, în noi, miroase a talnă și-a milenii înfășurate-n golul exploziei de-a clipă. În liniștea din muguri, verticală, atomul doar mai sună din arlpă.

1956

o schiță inedită de URMUZ

puțină metafizică și astronomie

La început — ziseră toți comenșii laolaltă — nu este adevărat că: „Cuvîntul a fost la Dumnezeu și că D-zeu a fost cuvîntul”. La început — afirmară ei cu tărie — mai înainte de a fi fost orice „cuvînt” a fost „alfabetul surdo-mut”, căci nu este probabil ca materia cosmică, astrele să fi învățat, chiar de la început a grăi ceva; că e prea posibil ca ele să nu fi fost în stare, la început, nici măcar să se ceară afară, și nici chiar să zică „papă” sau „mamă”. Asemenea este foarte probabil — ziseră mai departe comenșii — că corpii cerești s-au format nici din dărnicia lui D-zeu nici din pofta lor proprie de a se învîrți și a se face numai pentru aîta lucru din nimic ceva, apoi din gazeoase solide; ci e prea posibil ca ele să nu fi fost nicîi create, nici necreate: copiii ai nîmănu, ieșiți din calcule reușite sau greșite și cu chibz cu vai, în rate, și hrăniți insuficient la institutul „Maternitatea cerească” cu lapte contrafăcut cu apă gazeoasă de lăptăreșele Căii lactee.

Că admînd că ele se învîrtesc numai din propriul lor gust, apoi e greu de presupus că fac această în mod cu totul deinterested, fără nici o intenție cît de mică de procepseală. Parcă ar fi

chiar puțin comic să te învîrtești în veci de veci gratuit și numai pentru a te vedea alții... — Cum, interese meșchine, egoiste la corpii cerești? protestă plebea ideologică, naivă, care aștepta rezultatul afară, în curte. Și totuși ei aveau și nu dreptate să se teamă astfel... În adevăr, cine a putut mai întîi obliga materia și forța cosmică să fie ceva, cînd ele însele, la rîndul lor, desființîndu-se, dîndu-și demisia, ar putea oricînd obliga pe acel „cine” să nu fie „nimic”?!... Și, iarăși, cine din noi se mai poate plînge că forța primordială, cauza cauzelor, nu poate fi niciodată atînsă, descoperită, cînd toți se căznesc să apuce de la început, dinapoi, și nimeni nu s-a încercat să o învîlăie, să o prîndă măcar odată pe flanc?

Și oare merită osteneală să îți să descoperi numai o singură cauză și cea dintîi, cînd ea însăși ține cu atîta îndărănicie să dea din ea numai multiplicitate, încîlcăță și contradicție? Are setea mulțimilor, și a distanțelor mari fără rost și necesitate.

cu un comentariu de SAȘA PANĂ

Se vor împlîni în toamna asta 37 de ani de cînd plecam din casa cu numărul 13 de pe strada Apolodor, cu foaia prin care doamna Eliza Ionescu-Buzău autoriză „pe d. Sașa Pană, conducătorul revistei și editurii” unu, să tipărească pe propria sa cheltuielă un volum în care s-a adunec năvetele fiului meu D. Demetrescu-Buzău cunoscut sub numele literar Urmuz. Și așa cum se stipula în autorizație, volumul s-a aflat în vitrina principalelor librării din București și din cîteva orașe din țară, în ziua cînd se împlineau 7 ani de la tragica moarte a lui Urmuz, adică în ziua de 23 noiembrie 1930. Tirajul: 250 de exemplare numerotate, tot conform autorizației, în care se mai preciza că ediția va cuprinde pe lîngă bucățile deja apărute în cîteva periodice (Cugetările române, Bilet de pagăli, Funct, Contimporanul și una) și înedită, descoperită în lădoul cu manuscrise, „Fuchsiada”, singura bucată de mai mari dimensiuni, subintitulată „Poem eroic-erotic și muzical, în proză”. Celelalte proze erau: „Pînă și Stamate”, „Ismall și Turnavitu”, „Gayk”, „Plecarea în străinătate”, „Cotadi și Dragomir”, „Algazi & Grummer”, „După furtună”. Pe ultima pagină a cărții se afla fabula (vestită „Croniciari”, Fabula îmi fusese dictată, în timp ce se presesca în scenă, de acatlea să intre Mărculești, care murmură Grigore Mărculești, care mai știa și alte poezii de Urmuz. Înălțirea proiectată n-a mai avut loc... Lădoul cu manuscrise, în care de multe ori am cotrobăit simplu lădoi din lemn de brad gelat, avea vreun metru cub. Dar nu cuprîndea, pină la jumătate decât aceleși și aceleși opt proze, cu nenumărate corecturi și mici variante la care lucrase ureo 15 ani! Prima lor redactare urcă spre anii cînd proaspăt licențiat în drept, își îndeplinea funcția de judecător prin comunei suburbane ale

județului de baștină, Argeș, și apoi la Tulcea, Tîrговиște, adică între 1906, 1907 și pină în preajma războiului din 1913. Prin acei ani, aceste texte seoseau pe adresa familiei, destinate mai ales surorilor sale. Și mai ajungeau și la obișnuiții cafenelei Capșa, sediul — în acei ani — al boemei de bon ton... Alegerea, aflarea dintre 15 și chiar 20 de versiuni, bine înregistrate de corecturi, a ultimelor la care Urmuz s-a oprit sau a celei apreciate drept cea mai realizată, n-a fost un lucru ușor. De aceea am revenit în multe după-amiezi, din toamna aceluia an, în strada Apolodor. De fiecare dată coana Eliza îmi arăta cite un obiect care a aparținut lui „Mitică”. Nu uit călîmăra din lemn de stejar, pintecoadă ca o portocală, apîntecoadă miniaturale de pe pereți, lucrări extreme de realist.

Cealaltă jumătate de lădă, pină la fund, conținea compoziții proprii muzicale, îndeosebi sonate. Ele s-au pierdut. Investigațiile din ultima vreme m-au dus la această dureroasă convingere. Nu ne rămîn decît cele puține portative din Sonata n-rul 2 care au apărut în aceleși număr omagial al revistei de avangardă unu. Urmuz era — se știe sau trebuie să se știe — un distins meloman, ne lipsit de la concertele Filarmonei. Prin bunăvoia d-nei Ionescu-Buzău, în arhiva mea printre alte documente personale care au aparținut fiului ei mai mare, se află și o carte de membru al Cîntării României „Societate corală pentru cultivarea simțului artistic”. Dornic de continuă cultivare, Urmuz frecventa în timpul disponibil Biblioteca Fundației universitare.

În numărul din revistă mai sus amintit, Geo Bogza scria: „Sînt mulți acei care nu se îndălesc cît ei a fost premergător, cît dintîi de aici și de auzirea care din vîrfurile penitei ca de pe o trambulină a făcut primul salt pe o planetă nouă cu o altă atmosferă și cu o nouă geografie a sensibilității și lată noi credem la fel, în recunoștem aceasta, dar ce miserabil palliativ pentru tortura genului lui care li va fi ars creierii în nopțile de zvuciu și de însonomie”. („Urmuz premergător”). Și tot atunci, Ilarie Voronca — un altul a cărui „barcă a tîburii” s-a sfîrșit de viața de fiecare zi”, — amînea că Urmuz „nu s-a amestecat cu nici una din trupele consacrate, a încuiat într-o cutie manuscrisele atît de puține și scumpe și înșăși sinuciderea a făcut-o fără zgomot, învelînd pară în vată impușcătura, trăgînd glonul nu în fruntea creatorului lui „Coladi și Dragomir” ci în aceea — conformă faptelor diverse din ziare — a lui Demetrescu-Buzău greșier la Curtea de castel”. („Ascuză-ți asadar foamea”). Ștefan Roll, în una din bițuteriile sale critice intitulată „Scurt-circuit” susținea că „Dacă mișcarea de la Zürich, cabaretul Voltare, l-ar fi avut acolo în pulsul propice lui, s-ar fi culminat în producție, în curaj și și-ar fi desfășurat întreaga individualitate. Urmuz s-a născut și s-a produs într-o clipă improprie nerovirii lui; lăsînd în pămînt numai rădăcinile cu suc vîrșit, desigur descoperise un plan înedit, construise un telescop pentru infern, un reflector pentru oameții negri și inventase un apocalips al burlescului. Lipsa însă, a unui grup de aventură, care interioară exista cu el, inerență oricărui focar fantezist, a făcut să nu ne fi rămas, bine împregnat, din Urmuz — de proporții certe — un tip de cea mai autentică fiziologie al unui Jarry roman; al unui premergător mai elevat, al unui răsturnător mai temerar de calcule mondiale” (una, ianuarie 1929).

Iar T. Arghezi, cel care a reușit să-l înduplece pe Urmuz să

publice „Pînă și Stamate” și „Ismall și Turnavitu” (singurele pagini tipărite în timpul vieții creatorului lor), nu l-a uitat nici în anii Biletelor de papagal. În biletul din 19 februarie 1928, ni se mărturisea că „Demetrescu a refuzat într-o zi de patru ori să se numească Urmuz și de patru ori a acceptat: a cincea oară l-am vîrșit în cristălnită frîngîtu-mi genunchii. Se teme că nu cumva Casația să-l păsoască mai repede în Urmuz decît în propriul lui nume, despiciat din Dumitru”.

Am bucuria de a comunica cititorilor Gazetei literare o schiță a lui Urmuz rămasă pină azi necunoscută. E cea mai scurtă și unică, mi-ar plăcea să cedez locului unui critic avertizat care să scrie studiul mult așteptat pe care această operă (de dimensiuni ceva mai mari decît sonetul lui Arvers... dar pline de taine labirintice) — îl merită de mult și pe deplin. E drept, în ultima vreme, O. S. Crohmăliceanu a scris lucruri interesante despre această „figură aproape legendară în literatura română dintre cele două războaie mondiale”, iar Matei Călinescu s-a ocupat cu pricepere de comicul absurdului. Fie aceste studii cheia care deschide

CONSTRUCTORII
RUINEI

Proști răi, exași, - constructorii ruinei
cu șlefuit mnerul morții reci,
deși aveau fixat un loc de veci
în cimitirul consacrat al crimei.
I-am auzit cîntînd cum se acide
și le-am văzut cașula de călăi,
constructorii ruinei proști și răi,
exași ca clozba-n bilde.
Umflați cu unt, scurtați de adieri,
cu flori în teava puștii viscerele,
din bere blondă împletindu-și zala
acestor lmbuibați condotieri
le-au mai rîmas vreo cîteva plăsele
pe care între ei și le împart
proști, răi, exași, se pregătesc de start
cu burdăhane de osînză, grele,
și vor să-njepe iar lumina, ei,
cu undite-le-n care-ou prins lacherde,
- însă lumina prospătă și verde
le-aruncă-n ochi un arbor de scîntii.

ALEARGARE

Nu-mi trebuie alți umeri mai scurtați de noapte,
nici calme metronome înfile-n pașii mei,
în pașii mei pecingi în lanul cu homei,
împudică insulă a căilor de lapte.

Surprindeți-le somnul în hrubele cu lei,
scandărieri sau iedări în cădării de soapte,
safetane de legume, și zarzăr necoapte,
pe lăzile de scînduri ce-au putrezit pe chei.

Surprindeți-le lucrul retras, ca pe un fir
al Ariadnei, straniu lucind printre cristale
în peștera adîncă săpădă sub nadir.

Din legănarea mării urziile sandale, -
și-apoi aflați în lume semețul triumvir
cu tălpile fluide, haotice și goale!

MIHAI GAVRIL

HRONIC DE APE

Profesorului Constantin Olurăscu

Prind geografii jării în frîie vechi de apă
și-ablăștri ochi în cașcădă cu abînd cîleștar
din care norii sînt eînd cali și-l adăpă
un vînt cînd peste holde, luceafăr nou, răsar.

Și ochii mei sînt lacrimi privind aștea ochii
pămîntului acesta din care mă rășfrîng
în ochi de Cosînzene, de Feji-Frumoși, de Dachil
pe care ploii spălîndu-l dansează și îl plîng.

Istoria vechi și nouă din revărsări adună
ogîndă lor sub cerul pe care-l cumpănim și
de le păstrăm lumina de zodiac și lună -
de le uscăm retina pe veci în veci orbim!

Le curățăm de smrcul cu neguri și albeoșă
să ne putem cunoaște mai sincer și profund;
sînt ochii jării care ne împlu de viață
și nu se pot preface în soare ars și prund.

SAREA BUZELOR

"Picioarele-i desculțe îndemia
flori pe jos"

EMINESCU

Că rîul de mîlădă se plimbă printre flori
de lună și de soare tulburate,
aveva conturul unei viori
pe trupul ei de dragoste uitate.

Și eu așept sub codrul de neguri încorcat
gelos pe vîntul care mi-o aduce
să-i dăru, cum și alții i-am dat
sărutul sării buzei mele, dulce.

TÎNĂR ORFEU

Din toamnă, cînd spre Mare mă îndrept,
prin delte și păduri fermecătoare
din cele pătru vînturi, te aștept
cu orga mea de sunet și culoare,
la Dunăre.

Te-aștept sub zări de-argint și adîncimi,
ce-și fulgeră scîlpirea adunată
și poartă preț fîvînit din străvechimi,
de prieteni și de dușmani cercetați
la Dunăre.

Mitologii vîrbesc de apă meo
cînd luna peste Mare să cadă,
năide după fiecare stea,
pe-ascuns privesc pescarii cum se scoloa
la Dunăre

Bărboși daci cum bat în bronz efigii
și-n aurul monedei lucitoare
slăvind însemnul vechilor religii;
tridentul între amforă și soare,
Dunărea lor

Din fier cum taie colțuri de undit
și răscusc din cinepi dese ave
și lunțile, din arbori, de-ouă pornit
să stoarcă struguri și să-nalțe dave
Pe Istros ei pe Iarmul Euxin.

Trafice dragi le-au fost somonii grei
și sturionii - evocînd istorii -
de-aceia îi slăvesc cu anii mei
dintre Carpați cînd sună roșii zorii,
la Dunăre

Către sfîrșitul lunii mă soarele
dogorăște în Deltă ca în toată verii.
Tîngării sînt încă rari - eîl puțin
în timpul zilei. Apele răbui ale flu-
viului curg molcom, ca obosite de un
drum prea lung, fără un foșnet de
val, fără o clipceală; dar din stu-
făria malurilor, dintre sărăciile coș-
tate urcă zgomete învalmătoare, eba-
teri de aripi, crițele de cormoran,
fîșit de luntri ce se freacă de pă-
purții canalelor strîmte și lîrpu-
toare. Cîte un sfîrc-roșu tîmeste din-
tre săbiile verii înfipte în mal și
se-avîntă înspre ghioluri tîmuite.

Cînd dudulul motoarelor s-a oprit,
iar roțile vaporului și-au înecînit
sfîrșite, m-am urcat pe punte. Timp
de cîteva zile străbătusem în sus și
în jos bratele Deltei; eu se părea
că nici un amănunt al ei nu scăpase
curiozității mele și că m-aș fi putut
lăuda că toate misterele ei îmi de-
vînăseră familiare. Totuși, cînd am îm-
brățișat cu privirea așezarea ome-
nească spre care vasul își îndrepta
prora, am tresărit.

Un tîrm neted, turle, de lui ros-
cat, pierzîndu-se pe-alocuri pe nesim-
tite în apă ca o plajă, cu un debar-
cader de lemn sprijinit pe cîteva pari
strîmbe și cărîmîi. Pe de lăturile
acestora, cîinci-sase lotci negre și in-
guste prigonite de pocușmii. La
douăzeci de metri de debarcader,
o clădire lată și scundă, cu uși vîrșite
ca la o prăvălie, copertă de stof și
precedată de o prispă joasă pe ai
cărui stîlpi se răzîmna vînturile și cris-
nă. Năvoade noi spînzurate de pi-
roane bătute în perete. Satul își ră-
sipa colbele rare îndărătul clădirii.
Nu se vedea urmă de om sau de altă
viață. E drept, era duminică. Soare-
lele copleșea totul, parea că împie-
dică orice mișcare, orice viață. Lip-
seau lucrurile ritmice de unde bla-
jine și spumose pe tîrm și stîlpetele
unor palmieri înfiți ici, colo, cu lar-
gile lor evantale de frunze forfe-
cate, ca să zici un tablou descriptiv
de Conrad. La acostarea pe o insulă
pierdută în mările sudului.

Sunetul grav al sirenei scoase din
hardghua cu năvoade cîtiva oameni
care se îndreptară spre debarcader cu
pași domoli. În același timp, de după
case se iviră pescari bărboși, cu
cămăși colorate și pălării; de paie cu
margini plătite; fără a scoate un
cuvînt, priviră impasibili manevra
vaporului, pe cînd godăc; negricioși
le fugeau printre cizme, gîlînd ca
sub tuțit.

Comandantul cobora din cabina de
veghie.
- Cît rîmînem aici, tovarăse că-
pitan?
- Cîinci ore. Aveți timp să vă
plîmbiți în vînt.
- Cîinci ore? Ce plictească!
- E drept că pe aici n-o să vedeți
pelicanii sau cuburii de țigănuși și
nici vreun ghiol cu nuferi și pescă-
ruși. Dar un coniac bun tot se gă-
sește la Cooperativă, iar lipovenii fac
un borș pescăresc străluc.

Doi bălței din echipaj aruncară pa-
rmele; babordul se lipi de debar-
cader făcîndu-l să pîrlească.
Am coborît odată cu alți călători
care se rîspîndiră îndată de-a lungul
apei, dornici să mă descopere vreun
colț pitoresc înainte de sfîrșitul ex-
cursiei. Un minut am fost lipiți să-l
urmez. Înăsa fie căldura, fie satura-
ția vizuală m-a făcut să renunț și
să-mi îndrept pașii spre "Coopera-
tivă".

Întîlnindu-mă cu dețor Joseph
Conrad s-a menținat. Încăperea asta
largă, semlăscă, răcoroasă era ai-
doma unuia din nenumăratele "con-
toare" ale societăților comerciale din
Apus, risipite pe puzderia de insule
ale Extremului-Orient. Trei teșhele
de-a lungul peretilor; rafturi cu
stambă, cu crălții și olărie smălțuită,
cu bumbac, pescărește, cu briceze și
pachete de țigări. În picioare, prin
unghere, vîșle, ghiondere și undite.
Îndărătul teșhelei din stînga acoper-
ită cu tablă de zinc, raftul conținea
sticle cu felurite băuturi. Un bățan
îmbrăcat în halat cenușiu cu minci
sulface, rînduia paharele pe o plă-
tă. Trei pescari, cu păhărele de
coniac dinainte, stăteau cu fața spre
teșhele, fumînd și sporovînd; nici
nu luară în seamă intrarea mea.

M-am uitat plicteșit la mărfuri și
am început să vorbesc despre nimerul
cu vîntul rezemat de raftul cu
străchini. În acel moment m-am auzit
strigat pe nume.

Uimit, am întors capul. Cel care
mă chemase nu putea fi decît unul
dintre băutorii de lîngă teșhele
de zinc care acum mă priveau prin
fumul lulelelor. Cate dintre ei - și
de obde naiba știa un pescar din
Delta Dunării cum mă cheamă? Cel
din mijloc, un lungan cu cămașa
cadralată roșu cu alb, cu pantalonii
de doc ferlîntoși și mînișii cu pă-
cură, cu picioarele goale vîrșite în
niște papuci de lînă, se hîlzea, încre-
tîndu-și fața tîbăcică de soare și vînt.
Pălăria de paie, cu margini zim-
zitate ca roase de dinții unor chitani,
îi stătea dată pe ceafă. Brațele goale
și pieptul pleș îi erau arămii.

- La uități-vă cu ce ochi mă prive-
te, rise el, atîngînd cu coatele pe
insotitorii săi pietecoși și cu bărbi
roscate. Nu s-ar zice că sîntem prie-
teni vechi!

Am continuat să mă uit perplex la
el, dar brusc am exclamat:
- Bratin! Nemaipomenit! Ce
cauți aici - și ce e halul ăsta fa
care umbli?

Am avut un început de elan să-l
îmbrățiesc, dar el mi-a lîntins mină
lîniștit, corect, de parcă ne-am fi
despărțit cu o zi înainte.
- De ce te miri? Undeva trebuie
să trăiască omul și nu vîd întruțit
Delta... Iar în ce privește "halul" în
care umbli - după cum te-ai exprî-
mat nu te-ntele. Creș că nu mă
laud dacă-ti spun că mă simt foarte
comod în îmbrăcămintea asta. Nu
cumva ai vrea să mă lungesc pe spate
în locă în pantalonii de seviet alb și
cu cravată raye bine înnotată? Dar
dă-mi voie să-ti prezint pe amicii
mei. Dumnealui e Feodor Borici de
la cherhanaua din Chilia, spaima
păstrușilor, iar dumnealui Pavel Ger-
nega, președintele Sfatului Popular al
comunei.

- Încîntat! Am spus, stringînd
mîinile vîntoase.
- Încîntuți-vă că nu am văzut
de cîinci ani, le explică Bratin. Ant-
obie, mai toamnă un coniac, ce stai?
Și mai împle-ne și nouă paharele.
- Bun venit la noi, la Periprava!

rești solemn președintele Sfatului și
cîi ai cîinci dădu coniacul pe gît.
Bănănesc că după cîinci ani au să-și
spună multe, ce zici, Feodor? Hăi
să-și lăsăm.

După o nouă stringere de mîni
președintele și Feodor Borici s-au re-
tras și Bratin m-a luat de braț.
- Ce faci aici, în Deltă? I-am
întrebat.

- Lucrări hidro-tehnice... trăsări
de canale... executări de eluze pe-
truu îmbunătățirea transportului stu-
fului. Dar m-ai nemerit în luna de
concediu... Presupun că n-ai nimic
împotriva, dacă-ti propun să mer-
gem la mine.

- Primesc cu plăcere, dar ce sur-
priză!
N-a mai adăugat nimic.
Am pornit.

Îl cunoscusem către sfîrșitul răz-
boiului, în subsolul unei case în care
mă aruncase alarma unui atac aerian
de noapte. În încăperea scundă, ală-
turate de aceea a cazanelor calori-
ferului, se grămădeau pe bîncițe de
lîngă pereti, afară de cîteva trecători,
locatarii celor cîinci etaje. Îmbrăcați
sumar, înfîndu-și lîngă picioare vali-
zele cu lufuri mai de pret. Zbrîntî-
tă, cînd în valuri, cînd mai puternic,
cînd mai potolit; artileria antiaeriană
păcănea mereu și din timp în timp
se auzea un vâiet scurt urmat de
zgometul unei explozii care făcea să
vibreze pămîntul. În lumina orărbă
a unui bec albastru, fețele locatari-
lor tîdeau obosela somnului între-
rupt și mai ales teama, teama iden-
tice, unică de bomba care putea în
orice clipă să le nimerescă agonis-
seala și viața. Frunțile le erau brăz-
date, ochii fișii, buzele și mîinile
crispate.

Mi-amintesc că la capătul unei bănci
ședeau o femeie de vreo patruzeci și
cîinci de ani, cu părul oxigenat, tînd
în brate un cîine alb, corcitură de
Spitz. Fizionomia acestei femei era
deosebit de impresionantă. Degetele
și tremurau pe blana cîinului și la
fiecăre bufnit de explozie trecea niște
cîine în care spaima și suferința fi-
zică ori morală se îmbinau într-o
expresie patetică. La un moment dat
un bătrînel scoțit se ridică de pe
locul lui și o apostrofă cu un glas
subțirat:

- Du cîinele afară! Dumneata nu
știi că n-ai voie să vii cu cîin; în
adăpost? Nu ne trebuie javre care
să ne consume oxigenul.

Femeia îl privi nedumerită ca și
cum nu înțelegea dacă i se adresa ei,
apoi izbucni cu o furie surprînză-
toare, nesăbuită:

- Cîinele meu? Cîinele meu? Dar
ce-ti face cîinele meu? Iesi dum-
neata afară, nu e!

Bătrînelul ripostă, Spitz-ul începu
să latre răgăos și feneția tipă mă ră-
se:

- Dacă mai spui un cuvînt despre
cîinele meu, îl pun să te sfîșie...
M-azi? Să te sfîșie în bucăți, asa
cum meriți.

Incidentul ar fi părut grotesc în
orice altă împrejurare. Însă nervii
oamenilor înghesuți în subsolul ace-
stei clădiri căreia moartea îi dădea
tiroale erau atât de încordăți, înel-
tă nimeni nu-l putea reduce la propor-
țiile reale. În stîtuțurile fiecăruia se
vedea o agitație care le preceda par-
ticiparea la conflict. Atunci, în frî-
mîntarea obstescă, în păcîntul ar-
tileriei antiaeriene, în vociferările as-
cutite ale bătrînelului, în lîrtațul agre-
siv al cîinului, în sughițurile de plîns
listeric al femeii cu păr oxigenat, se
auzi suieratul caracteristic, apoi un
zgomet asurzitor însoțit de zguduiri
peretilor și jocul podelei de ci-
ment ca într-un cutremur de pămînt.
Bucăți de tencuială căzuseră din tavan
și un mîros înecăcios năvăli încă-
perea.

Un minut tăcerea domni, o tăcere
grea, de catastrofă; fețele se albi-
seră și sentimentul morții împlinise
se cîiti în toate privirile; apoi strî-
găte, vaiete se-nrucisară, oamenii
începură să se miste de colo pînă
colo, în nestire, lovindu-se unii pe
alții. Înebunîti, într-o panică obștu-
ită de șobolan închiși în cala unui vas
incendiat.

Deodată un bărbat tînăr de tot,
lungăret și slab, își făcu apariția
dintre arborii de intrare. Tinea
mîinile în buzunare și avea aerul că
se trezise dintr-un somn odihnitor.

- Stați liniștiți, spus el, cu un
glas tîrășănat, cu un ton indiferent,
de parcă ar fi anunțat că ploiu.
Stați liniștiți! Am aruncat o ochi-
re-neafară. Bomba a căzut pe un imobil
din apropiere. Pentru noi nu este
nici un pericol.

Acest tînăr sezu pe bancă lîngă
mine, dar nu dădusem nici o aten-
ție. Cînd se ridicase? Cînd ieșise
afară să vadă ce se-ntimplase? Faptul
că nu putăm răspunde la aceste în-
trebări îmi dovedea că de mult îmi
pierdusem și eu cumpătul. Tînărul
își făcu tacticos drum prin înghesu-
șimă și își reluă locul pe bancă
lîngă mine, cu un căscăt de plicte-
seală.

Calmul extraordinar cu care vor-
bise, aerul lui degajat, flegmatic,
avură un efect imediat. Gă prii far-
mece oamenii se astîmpărară, se așe-
zară pe bînci, cu trăsăturile destine.
L-am auzit atunci pe tînărul de lîngă
mine întrebîndu-mi în treche:

- Bomba a căzut peste noi, Că
necreput să ardă. Haidem afară să
încercăm să stingem focul. Dar vezi
să nu ghitească nimeni pentru ce
ieșim.

Intr-adevăr, imobilul ardea. Bomba
străbătuse pînă într-un apartament
din etajul al doilea din care un fum
negricios presărat cu scintelă furcă
spre marginile acoperșului distrat.
Portarul casei se agita neputincios cu
toporul, cu sacii de nisip.

- Numele meu e Bratin. Îmi spui
se (înăru) și cu cum, brusc, se auzi sire-
na care veste sfîrșitul atacului, adă-
gă: - N-ai putea spune că bombar-
damentul ăsta nu se termină la timp.
Simțeam o poftă grozavă să-mi aprind
o țigară.

Fraza asta, mai mult decît stînge-
rece de căre dăduse dovadă în adă-
post, m-a făcut să-l privesc cu in-
terea.

- Mă duc s-anunț pompierii, con-
tinuă el. Portarul și-a pierdut capul.
Din noaptea aceea ne-am împle-
tenit. Poate că "împrieteniți" este
exagerat; în tot cazul am rămas în
relații strîmte, cîl puțin în anumite
perioade de timp.

Cînd l-am cunoscut era student în
Politehnică. Dar anii au trecut cu
repeziție. Devenise inginer și lu-
cra la Institutul de proiectări și con-
structori hidro-tehnice. Ducea o viață
liniștită. La 28 de ani - deși hotei
nu s-a cunoscut nici o legătură, Abia
doi sau trei prieteni cu care,
se vedea rar. Singurele lui dis-
trații erau filatelia și șahul în
cursul săptămîinii, iar duminica pes-
cuiul în lacurile din preajma Capi-
talei. Posedea o colecție de mărci im-
portantă și, cînd era singur, își frun-
zărea la nesfîrșit albumele, puricînd
mărcile cu lupa. Tot ce făcea
avea dealtminteri un "tempo" greoi,
mișcările lui păreau proiectate
cu încetinitorul, glasul îi rămînea
fără inflexiuni, nu-i cobora ori nu-și
ridica tonul în nici o împrejurare.

Bratin venea din cînd în cînd pe
la mine, la terminarea lucrului și ie-
șeam să cîinăm în oraș sau ne du-
ceam la un spectacol. Mărturi-
se că se făcea ceasuri petrecute
împreună nu mă amuzau peste mă-
sură. Si-apoi, felul lui de a fi egal,
încapacitatea lui de a se emoționa,
ideea că inima nu-i bate mai repe-
de în nici o împrejurare și sine-
le nu i se-ngrădeau în cap chiar
într-o situație revoltătoare, îmi trans-
formau sentimentul de curiozitate
stîrnit de apariția lui, într-o stare
de stînjeneală, de vagă iritație; în-
teresul cerebral îmi fusese copleșit
de o sîcîlă temperamentală.

De vreme ce nu se căsătorise, so-
coleam că-și dă seama că e necesar
bîl. Căre femeie s-ar fi putut în
adevăr acomoda firei lui, ar fi putut
împărtăși felul lui de viață? Spre
marea mea uimire însă, într-o dumi-
nică de toamnă, cînd ședeam în iarbă
alături de el, pe malul lacului; Tei,
cu unditelefundate, l-am auzit spu-
nîndu-mi cu glasul neutru, monoton:

- Creș că nu voi putea fi acuzat
de exagerare dacă am să-ti spun că
trălul meu va suferi unele modificări.
Sper că luna viitoare, dacă nu vor
surveni piedici pe care nu le pot
prevedea, să mă căsătorec.

L-am privit stupefat - ca și cum
m-ar fi anunțat că vrea să plece în
lună.

- Felicitările mele, am îngăimat

cu oarecăr întîzriere, Sînt indiscret
dacă te-ntreb cu cine?
- Cum îți-ai închipuit c-aș lua o
asemenia întrebare drept indiscret?
Logodnica mea e domnișoara Rita So-
lojan. Arhitecta Solojan.

- Da? Atunci trebuie să-ti pre-
zint felicitări duble. Presupun că-i
o fată plină de calitate, dacă te-ai
hotărît să-ti schimbi viața pentru
ea.

- Sînt de părere c-aș da dovadă
de fătămie, dacă n-aș recunoaște
buna ei pregătire profesională și a-
precierile elogiatoase de care se bu-
cără la Institutul unde lucrează. Însă
n-ai vrea să crezi că aceste însuși-
ri-ău determinat s-o iau de soție.
M-am îndrăgostit pur și simplu de
dînsa de cînd am văzut-o și soco-
tesc căsătoria asta ca urmarea logică
a unui sentiment care în cîteva luni
n-a fîcut decît să crească.

Fraza asta din urmă m-a uimit
mai mult decît aceea în care, mai-na-
inte cu cîteva ani, își exprîmasse mu-
ltumirea că terminarea bombardam-
entului care semănase în jurul lui
dezastru și moarte îl îngăduia să-și
aprinză țigara de care avea poftă...

Ajunsesem aici cu evocarea rela-
țiilor mele cu el, cînd îi auzii glasul.
- Acum o luăm de-a lungul cana-
lului. Deși locuiesc la marginea sa-
lului, nu mai avem mult de mers.

Canalul acesta, perpendicular pe
bratul fluviului, se întindea aproape
drept. Treștiele și papura se-nălțau
rare pe delțuri, însă apa îi era nă-
pădăcă de mătasea-broaștei, de alge
și de lîntiță ea un smîrc. Rînciri de
gise se legănau în aerul finis și,
arar, cîte un pescuțuș se zbura teap-
sură capului, cu aripi neastîmpăra-
te, duclă în plisc cîte un peștișor
argintiu. De undeva venea pînă la
noi pufăitul unei șalupe.

- De cîinci ani?

- Cîinci ani? Doar nu vrei să
spui că stai în Deltă de cînd ai dis-
părut din București?

- Orice îți-aș spune, acesta ar ră-
mînea adevărul.

- Gînce ani în singurătate asta!
- Iartă-mă dacă afirm că exa-
gerezi. Doar nu trăiești pe o insulă
pustie!
- Sî... Rita?

Bratin făcu un gest vag cu brațele,
apoi își viri iarăși mîinile în buzu-
nare și nu mai scoase un cuvînt.

La vreo șase luni după căsătoria
lui Bratin am primit de la el un bi-
let cu următorul conținut: "N-ai vrea
să ne faci, Rita? și mie, plăcerea de
a lua masa cu noi joi seară? Aure-
lian".

Mă așteptam să cînez numai cu ei,
dar aveau și alți invitați, pe ingine-
rul Ștefan Obreanu și pe soții Pop,
Margareta Pop, o femeieșcă scundă
și blondă era o prietenă a Ritei;
bărbatul ei, contabil-șef la Banca de
Stat. Pe Obreanu îl întîlnisem o dată
sau de două ori - nu mai îmi amin-
tesc în ce familie. Fusese coleg de
liceu cu Bratin și se vedea că răma-
seseră prieteni.

Masa fu delicată, însă Rita își
exprîma mereu nemulțumirea față de
înecineala cu care femeia de servi-
ciu se mișca.

- Dar nu sîntem deloc grăbiți,
scumpa mea, observă Bratin. N-ar fi
exclus ca musafirii noștri să-și în-
chipele că vrem să scăpăm mai repe-
de de ei.

Sotii Pop rîseră.

- Aurelian vrea să adapteze mer-
sul normal al lucrurilor la ritmul lui
natural care e cam lent, ripostă Rita.
Nu sîntei de părerea asta? Trebuie
să mergem la pas cu epoca - o e-
pocă a vitezei, a agitației fecunde.

Conversația urmă destul de banal.
După ce am băut cafeaua, Bratin i-a
propus lui Pop o partidă de șah și
contabilul-șef - care la masă partici-
pase la conversație numai cu apre-
cieri laudative asupra felurilor ser-
vite - acceptă.

Margareta Pop să antrenă într-o
discuție despre spectacolele recente,
iar Obreanu, după ce-i aprinsese Ritei
țigara cu bricheta-î de argint, o
atrăse spre pianul din hall spre a-i
cînta un slagăr lansat în ultimele
zile, în felul de a fi al lui Obreanu
nimeni nu-mi plăcea. Se vedea că tîne
să se îmbrace "eleganț"; însă nu reu-
șea, pentru că eleganța lui dădea im-

preia ca e cautată strigătore.
De cîte ori trecea pe lîngă
o ogîndă își examina fugitiv figura
și își trecea stereotip podul palme-
lor pe la temple spre a-și nelizi pa-
rul uns cu brînzăntă.

De pe canapeaua unde ședeam cu
Margareta Pop, puteam vedea că
inginerul își mișca degetele pe clape
cam distrat și că, din cînd în cînd,
întorcea capul și-i spunea Ritei unele
frunze care o făceau să-și întrecască
fruntea. Nu cumva pianul era pentru
Obreanu un mijloc de a-i atuperi cu
vîntele? Îl surprinsesem dealtminteri
de cîteva ori în timpul cinei învălu-
ind-o pe Rita într-o privire lacomă,
aproape îndecentă. La masa de sub
ahajur, Aurelian, cu capătul de țigară
în colțul gurii, își privea pianul cu
fixitatea interminabilă și feticăci cu
care Buda își contempla ombilicul.

Peste vreo săptămîină, pe la orele
cîinci după amiază, m-am întîlnit cu
Rita Bratin la o expoziție de pic-
tură la Dalles.

Toca de mătase neagră îi sedea
bine, îi scoala în relief carnatia oa-
cheșă dar fîmă, favoriza albastrul
cenușu al ochilor. Acești ochi ce su-
gerau o feminitate subtilă, plină de
promisiuni, contrastau cu liniile fer-
me ale bărbiei; dar ceea ce-i mărea
atracția și-i dădea o notă oarecum
picantă, era alăturarea ce-o făceau
în mîntă la farmecului ei fizic de
neastîmpărat temperamental și de se-
veritatea ei în chestiunile profesio-
nale și ale vieții, în gospodărie. Mo-
dul cum judeca expoziția de pictură,
mă convinsese cît de complexă era
personalitatea ei.

- Nu știam că ești atât de bine
înțilată în pictură, l-am spus, oferî-
ndu-i o țigară.

- Aș! Am o oarecare curiozitate
care mă-mpinge să mă interez de
unele lucruri.

- Trebuie să te pricepi și în mu-
sică.
- Ce te face să crezi așa ceva?
- F

PERIPRAVA

← Trebuie să fie prin vecini. Vrei să intri aici?

— Înăuntru? Era răcoare și curat. Patul stătea înalț, cu un maldăr de perne albe la capăt și un macac viușniu. Pe pereti și pe podeaua de lut, lăcărse vărgate; pe masă o gârlă cu nuferi, albumule cu mărci ale lui Aurelian și o fotografie mare a Ritei. Nu se mai simțea miros de apă stătută și de pește ca afară, ci mi-reasă dulce de levănțică.

— Șezi, te rog, mă îndemnă Bratin, împingându-mi un fel de fotoliu de mlață.

Se întinse de-a curmezișul patului, cu spatele sprijinit de vâlnță bătută în perete și începu să-și desfunde pipa.

— Ia spune-mi... Marfa asta e frumoșică? îl întrebai.

— Cred că n-aș fi acuzat de pre-zumție dacă aș susține că bănuiesc la ce te gîndești. O s-o vezi îndată pe Marfa, așa că socotesc că este cu totul inutil să ți-o descriu.

Sufia de cîteva ori în lăleaua goală, spre a se încredința că teava nu mai era astupată. Apoi adăugă, cu aceeași încetălnă a vorbirii și a același timbru monoton, impersonal, cu care vorbea îndobșt:

— Dar chiar dacă Marfa ar fi cea mai frumoasă dintre fete, cred că pot afirma că asta n-ar schimba nimic. Eu n-am să pot iubi niciodată și nici măcar n-am să pot dori o altă femeie în afară de Rita...

Nu păru deloc surprins cînd observă că-l privește stăruitor. Molcom, tacticos, își infundă lăleaua cu tu-tun și și-o aprinde la flacăra unei brichete grosolane de alamă. Eram sigur că va cădea într-una din tăcerile lui obișnuite, anormale, care făceau complet abstracție de oricine s-ar fi aflat lângă el; spre surprinderea mea însă se uită lung la fotografia Ritei, apoi își zise blajin:

— Măntreb dacă aș săvîrși o indiscretie reprobabilă rugîndu-te să-mi spui ce știi despre raporturile reci-proce dintre Rita și Ștefan Obreanu.

— Cum?... Bine... dar ce te face să crezi că aș ști ceva?

tunci îi vorbea cînd pe un ton cor-borît, cu o sonoritate de violoncel, cînd aproape pe șoptite. În același timp căuta să-și pună cît mai în relief avantajele fizice, prin poze cău-tate, prin atitudine teatrală. Felul de a fi al lui Bratin, molatic, indiferent, rece, era fără-ndoială socotit de el ca un element favorabil ajutor în cu-cerirea Ritei. Căuta să profite din plin de faptul că, fiind vechi coleg de liceu și prieten cu Aurelian se putea eterniza în casa lui și nu se sfîia de a-și lua unele libertăți, cu aerul celui ce nu face decît ceea ce e firesc să faci. Însă nu-și dădea seama că-și displăcea Ritei; și accenta pentru că nu putea concepe că o femeie l-ar fi putut vedea fără să se simtă atrasă de el.

— Obreanu n-acceptă să devină in-sportabil, îmi mărturisî într-o zi Rita. Cînd îl văd că se uită-n oglindă și-și trece podul palmelor pe păr, de la temple spre ceafă, îmi vine să-i arunc în obraz o nepolțită. Cum nu pricepe că proiectele lui amoroase nu au nici o șansă?

— Chiar cînd perspectivele sînt fără șanse, un bărbat trebuie să lupte...

— Lasă dînsul, te rog. Mai bine mi-ai da un sfat cum să-l răcesc elanul. Aurelian poate să observe și am oroare de discuțiile penibile.

Pe Obreanu împotrîvirea Ritei îl îndrăjea. Începu să strîngă și mai mult plasa în jurul ei. Îi telefona mereu, îi trimitea scrisori inflăcă-rate, o aștepta la colțul străzii cînd știa că trebuie să iasă în oraș. Cînd îl vedea, ea se supăra și trecea pe celălalt trotuar, dar el se lua după dînsa, o implora să nu-l alunge și Rita, spre a nu se da în spectacol față de trecători, era silită să-i asculte cuvintele de dragoste plătuite de el din ajun și dozate cu o abilitate căpătată în experiențe similare. Pentru a scăpa de el trebuia să re-nunțe să iasă singură după cum-părătură; le-aș fi oprit să-l mai vie în casa, dar se temea să nu-l trezească bănușii lui Aurelian. Într-o zi cînd, profitînd de faptul că Bratin nu se-ntoarsese încă acasă și că se

ambicte, se va preschimba inevitabil în ciudă, în ură.

— Dumeceala ai cursură că specu-letez în abstract. Cît timp poate dura situația asta? Nu uita că mai este și Aurelian. Poate afla totul în orice moment.

— Sotul dumeitale este un om ponderat...

— Nepăsător, vrei să zici, și moale... Nu te sfii. Ei bine, după părerea mea accepția sînt oamenii care, la atingeri grave, reacționează în mod cel mai violent. Pot să-ți par pa-radoxal, dar m-aș fi simțit mai liniștit dacă Aurelian ar fi avut o fire impulsivă, sanguinară chiar.

— B un punct de vedere interesant care nu mă surprinde, la o femeie de complexitate dumeitale.

Cinci zile după această convorbire au loc un nou incident supărător în casa lui Bratin și Obreanu. Într-o zi cînd se afla pe inginer peste drum, ascunzîndu-se după trunchiul unui copac, se făcu că nu-l vede, însă Obreanu o urmări și, imediat după ce trecu de colțul străzii, veni în fu-gă lîngă ea.

— Ți-am spus de repetate ori să nu mă mă pîndești pe stradă și să nu te mai ții după mine.

— Rita, nu fi rea. Am să-ți comu-nic ceva important.

— Ce dorești?

— Am luat o hotărîre.

— Să sperăm că este aceea pe care trebuie într-adevăr s-o iei.

— Vreau să-ți spun totul lui Aurelian.

Rita se opri și-l privi încruntată.

— Nu pot trăi fără dumeitale și, orice s-ar întîmpla, prefer să pun capăt acestei stări de lucruri care mă omoară.

— Ți interzic să-l spui bărbatului meu un cuvînt și te rog ca de aci înainte să nu mai îmi calci în casă. Altfel îl voi încununat cu pe Aurelian și vei primi ceea ce meriți.

— Cum poți fi atât de crudă, Rita? Tot amorul, toată pasiunea mea...

— Te rog să te îndepărtezi imediat și să nu mă silești să adun lumca.

coverit devala o japă din care poți scoate peștele cu mîna.

— Dragul meu, te-ai supăra dacă te-aș întreba ceva?

— Nu cred că o întrebare a dumi-tale m-ar putea supăra.

— Ce s-a-ntîmplat între dumeceala și Rita, de v-ați despărțit?

Bratin făcu cîteva pași între fe-reastră și sobă, lipînd din papuci; apoi se reaceză pe paș cu un aer, nu atât împovărat, cît plătisit.

— Socotesc că mai-nainte de toate trebuie să-ți spun că o-am știut nimic din tot ce mi-ai povestit. N-am bănușit nici un moment că între O-breanu și Rita se dădea lupta asta surdă. Fără-ndoială că dacă-ți vei pune întrebarea cum a fost posibil să nu observ nimic, îți vei răspunde că e vorba de orbirea obișnuită a bărbatului în asemenea situații. Se poate că într-o oarecare măsură să ai dreptate, însă era și altceva. În această privință e necesar să afli că n-am avut niciodată o părere prea bună despre Obreanu. Deși ne cu-noșteam de la vîrsta de unsprezece ani, relațiile dintre el și mine s-au strîns din ce în ce mai mult numai din inerția mea și din repulsiu în-născută ce o am pentru orice hotărî-re tare. Obreanu a fost todeauna și a rămas un om neserios și, mai cu seamă, lipsit de personalitate. L-aș calificat drept o secătură sclivășită, dacă nu m-aș teme că această cal-ificare n-ar fi cu totul obiectivă, cî influențată de resentimentul pe care îl port pentru tot răul ce mi-a fă-cut. Pe de altă parte o consider pe Rita o ființă superioară, ridicată pe mult peste nivelul moral și mai ales intelectual al celorlalte femei. Mi-ar fi fost cu neputință să concep că o atenție femeie ar putea da vreo atenție unui bărbat de teapa lui O-breanu.

Bratin continuă să-mi vorbească liniștit, metodic și neutru în același timp, ca și cum m-ar fi întretînut despre niște fapte întîmplate altora ori cu un secol sau două în urmă.

Cu tot felul lui tacticos de a expune lucrurile, nu puteam avea un tablou

— Rita, Rita... roști el cu glasul tremurat, șiflindu-se de ea. De ce mă respingi? Nu pot trăi fără dumeceala, știi bine. Nu pot trăi... ți-o jur...

— Lasă-mă... N-aiuzi? Lasă-mă! Dar el n-o mai asculta. Se ridică în picioare, o cuprinse de mijloc, o strînse, cercă să-și apropie gura de ceafa ei, bolborosind în același timp cuvinte înfocate.

Ea se zbătea, se lupta, cu obrajii în flăcări, cu părul răvășit. Își propi-tse palmele în bustul lui și se căz-neo să-l ție departe, să scape de strînsoarea, de îmbrățișările lui la-come.

— Lasă-mă... dar lasă-mă o dată... bruta!

El își dădea seama că e ultimul prilej de a o avea și o strîngea mai tare, îi proiecta pe gît suflarea fier-binte, o copleșea cu sărutări aprinse, dezordonate, cerca să-i cuprîndă cu mîna un simț ce-n lupă lășese pe ju-mătate din rochia de casă și ea se-mo-potriva cu disperare, îl lovea cu pumnii mici în cap, îl zgria.

În clipa asta se ivi în ușă Aureliaa. Avea în mîna mica valiză cu care tre-buise să plece în călătorie, iar în colțul buzelor vegnicul capăt de țigă-ru — de data asta stins. Obreanu se dețipă masinal de Rita și luă o atenție de sfidare. Rita, gîfîind, își rînduia rochia, suvitele de păr că-zute pe umerii goi.

— O, dragul meu, îți spuse ea lui Aurelian, ai venit la timp să mă răz-buni de atacul acestei brute.

Și, ca și cum toată puterea cu care luptase adîncăuri o părăsea subit, simți că picioarele i se clatină și se lăsa să cadă într-un fotoliu.

— Prin urmare n-a fost rău c-am pierdut trenul, observă Bratin fle-gmatic.

Își puse domol valiza și șapca de voiaj pe un scaun, își scoase cutia de chibrituri și își aprinse mîca de țigăru. Apoi, sub privirile încordate ale Ritei se îndreptă spre Obreanu cu încetălnă-i caracteristică.

— Vezi că are un cutițil îl avertiză ea, înfîgîndu-și unghiile în brațele fotoliului.

Bratin păru că n-o aude.

— Cred că eu este greu să-ți dai seama că dacă se află aici cineva în-tr-o situație ridicolă, acela ești tu, îi spuse el lui Obreanu.

Nici o trăsătură nu i se mișca pe figură, iar expresia ochilor lui pă-s-tra aceeași inocență imperturbabilă.

— Sînt de părere că tot ce ai mai bun de făcut, adăugă el, tărăgînd și mai mult cuvintele, este să te re-tragi cît mai degrabă și să reflec-tezi dacă nu cumva ar fi cazul să te hotărîști ca, de aci înainte, să ne lipsești de prezența ta.

Ștefan Obreanu avu un vag suris disprețuitor și, fără a răspunde un cuvînt, porni toșpin, spre ușă. Acesta fu momentul în care se petrecu, ceea ce Bratin calificase ulterior „straniu”. Obreanu n-ajunsesse încă la ușă, cînd Rita se ridică din fotoliu și-l strigă:

— Știi!

Făcu doi pași spre el și-l spuse:

— Rămîi, te rog, cîteva minute. Apoi se-ndreptă către sotul ei.

— Cum? Asta este tot ce-ai gășit de cuvînt să faci? Dar ce, n-ai sînge în vine?

Îl privea cu răceală, cu ostilitate. Bruce, se depărță de el, se duse în-tr-un colț al încăperii și, întorcîndu-se spre perete, își acoperi ochii cu pal-mele.

O, Doamne, cum am putut trăi patru ani cu un asemenea bărbat? Își coborî mîinile de pe față și strînse pumnii. Tremura, toată. În cele din urmă veni lîngă Ștefan Obreanu:

— Așteptă-mă lîngă poartă, pină vin. Te urmez.

Obreanu ieși.

Bratin se apropie de dînsa.

— Scumpa mea, inteleg surescitar-rea în care te-a adus incidentul de astăseară. Însă sper că starea asta de nervi nu te va face să comiți ceva ireparabil.

Te rog să mă lași singură. Cu-vintele tale mă enervează și mai mult.

— Mi-e peste putință să cred că o femeie chibzuită ca tine ar putea săvîrși, chiar într-un moment tulbure, un act pe care să-l regrete toată viața. Și-apoi... sentimentele mele...

— Încetează. Orice ai mai spune, hotărîrea mea e irevocabilă. Voi pleca imediat cu Obreanu.

VICTOR KERNBACH

APROAPE UN TESTAMENT

Pleci din mine și te duci fiu neconturat de mine și mă uși și nu mă uși din memorii de tulpine și mă știi și nu mă știi între ritmurile line.

Parcă eu te-am hotărît după umbra mișcătoare? Totuși, umbra s-a tîrît sub furtunile din soare.

Ce vei ști din ce-am știut și alt pas cu ce vei face? Căci cu stela te-am lăut și cu glasul care tace.

Și-am sperat să-ți iasc poteci din veri reci, în stela reci. Știi sau nu știi? Apa vie are-o pată argintie.

DOUĂ TIPSII

Două tipsii mi-ai adus: una cu spatlu alta cu timp. Două cupe îmi dai: într-una e liniște în alta mișcare. Două pări se înfruntă în mine: una de moarte alta de zbor.

Unde sî caut scufia magnetică sub care să mă pot aduna? Sînt dornic de veghe sub stelele timpului...

Munji ridică ozonul pe cască. Văi, luciul de gheață pe căștile munților!

Iată — aceste spirale de turnuri cum s-au aprit în sîmîna trecutului pe două tipsii. Le vezi? Nu le vezi? Dar vino, întîmpină-mi fluxul la vreme de viață la vreme de moarte.

DIFERENȚĂ

Mă-ndoi în mine cu o rază, cu altă rază pleci din mine cu de altcea ori mă isc în fus, în sferă sau în disc.

De ce-n orbite și preciesi răsar ca raza de cutii, răsar din ape și din gresii și sînt cu mine înmulți?

Și cine sînt? Cumva, abis Dar poate nici nu m-am deschis.

FLORIN MUGUR

SCURTĂ ELEGIE

O, semize! O, viceregi! Închiși în spații reci vă știu. Străbat adolescenții orbi destinelor voștrii mijlociu.

O, dac-ar exista, o, dac, în alb eden de mică-zi, un joc de cumpăniri și cercuri cu zei-copii și regi-copii!

Dar nu există, Prinți în haos, abia sintezi, abia sfîrșiri, vegheați cu milă de ceșosul Olimp cu zei îmbătrîniți.

Bolnavi de sovăieli, o clipă vă odihniți lîngă eroi. Dar caii v-au zîrit — și-n grabă își trag privirile-napoi.

ULISE CĂTRE AIAX

Nu-moi de haos mi-e frică. Nici de regi. Nici de fantomele lor. Nu-moi de haos mi-e frică. Nu-moi de bieluț tîu cap nădușit de soldat cu mîinile rătăcite de zei, chemînd berbecii pe care-i ucizi cu numele meu, nu-moi de mirarea lui oarbă și veselă că s-a gășit cocoșul pe un trup omeneș — nu-moi de haos mi-e frică, sînt gata învins, n-are nimeni dreptul să poarte pe umeri haosul.

Și Olimpul se-nclină cu aroază spre galul dintr-un cap nădușit de soldat, și Olimpul, cu zgomot brutal de surpări, se prăvale în haos, cu pietrele roșii, cu zeii ucizi ca berbecii, ca fumegătorii, urjii berbeci.

PRAGA VECHĂ

Într-o imensă catedrală părășim mormintele regiilor. Într-o imensă catedrală cu porți negre pe care latră capete de căini.

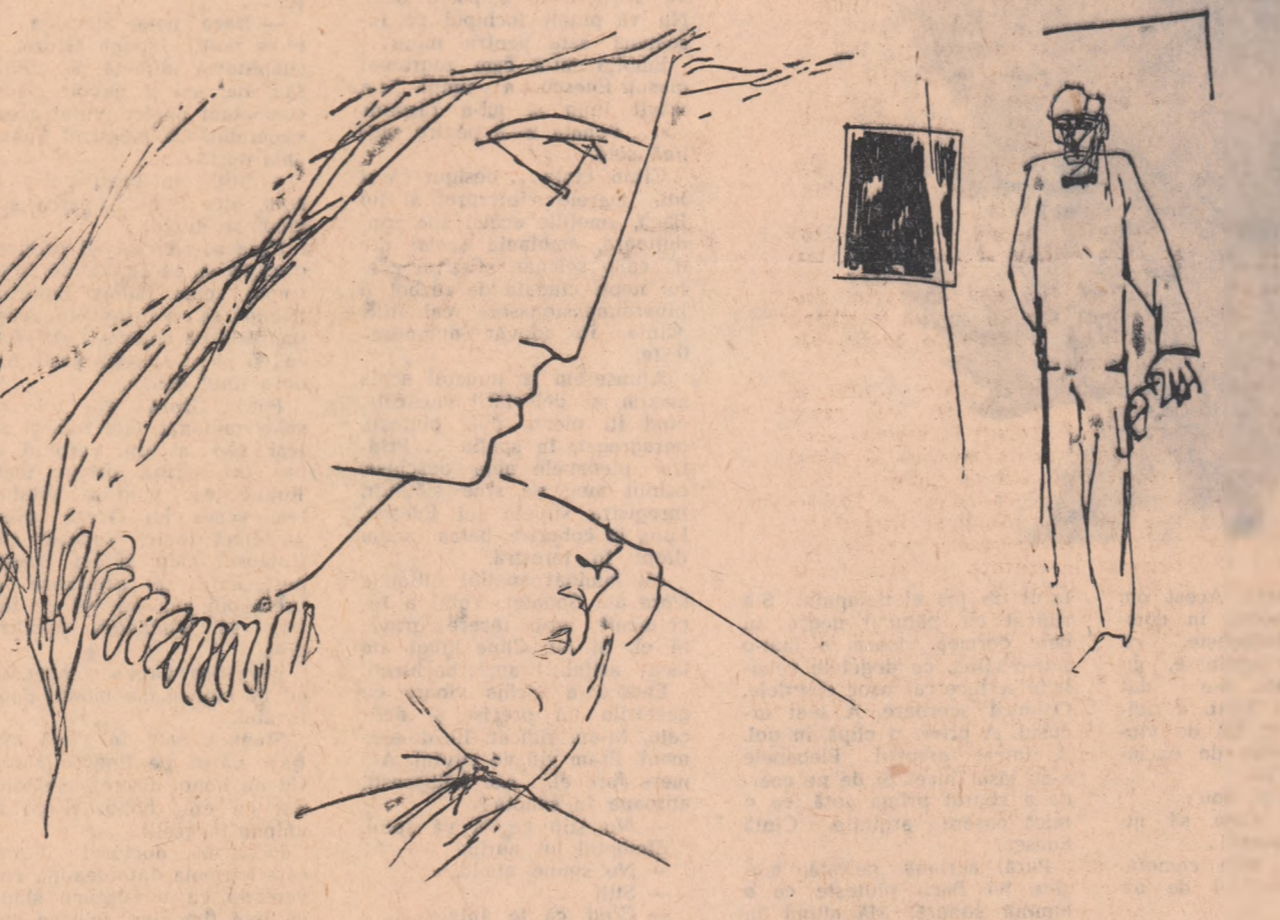
Într-o imensă catedrală rămîn regiile amestecate cu falșii regi, amestecați cu osemintele vechi, de zeu, regine strimbe sur mari coroaane asudate, verzi de frică, regi schiopi, regi ciuruliți de boli nefrenice, regi adunați cu dosul palmei de pe ziduri, urtele fantome de regi călcînd pe pietre și pietrele lăsdîndu-se în jos.

En zori. Întîia rază cade ca o secure între ochii unui înger.

Fantomele se duc, abia tîrîndu-si picioarele bolnave, se duc încet, se catără, plecînd să moară-n orga cu tuburile sparte plină de greieri ascuțiți, de fier. Tăcere! Orga s-a mișcat, se prăbusește, cu toate tuburile vinete urînd. Tăcere! Muzica visează monștri.

— Cum ai explica dumeceala fapta Ritei?

— Del Știu eu? E greu de gășit o

Desene de MIHAI SANZIANU

— Rita însăși mi-a mărturisit de atîtea ori că se obișnuie să vorbească cu dumeceala despre chestiunile ei personale, chestuni gîngășe... poate chiar intime.

— Da — mi-a arătat pretenția și încrederea de-a-mi împărtăși uncori unele preocupări...

— Țin să-ți precizez că n-am văzut și nu văd nimic rău în asta. Vreau să fiu convins că inteleg foarte bine că făcîndu-și această rugămintă, comit față de dumeceala o adevărată ingerință. Însă evenimentele finale mi s-au părut atât de stranii, încît simt nevoia să le găseesc o explicație, ori cel puțin să aflu elementele care le-au pregătit, care au determinat producerea lor.

M-am simțit într-o mare încurcătura. Sigur, după atîția ani, faptele petrecute începeau să-și piardă din importanță; pe de altă parte curiozitatea lui Bratin era naturală. Însă aveam dreptul să divulg — indiferent ce s-a-ntîmplat la un moment dat — o stare de lucruri pe care Rita mi-o făcea atunci cînd eu eram în mod confidențial? Ar fi fost mai mult decît o nedreptate... Eram gata să mă eschivez într-un fel sau altul, „ingerinței” lui Bratin, cînd mi-am dat brusc seama că destăinuirile mele nu ar fi fost o nedreptate față de Rita, ci un adevărat serviciu pe care i-l făceam, întrucît tot ce știam era în favoarea ei. Ideea aceasta mi-era întîrbită de faptul că, necunoscînd motivul rupturii dintre cei doi soți, aveam toate motivele să presupun că Bratin putea atribui Ritei cine știe ce atitudine, ce gest condamnabil.

— Ai observat, probabil, am în-ceptut eu, că Obreanu îi făcea curte Ritei. Însă trebuie să știi că această curte nu era deloc agreată.

— Ce te face să crezi asta?

— Ce mă simțea explicat este că Obreanu nu-i plăcea... în afară, binecîntele de motivele etice și de sentimentele ei conjugale.

— Și am continuat să-și spun tot ce știam. Ștefan Obreanu își începu asiduitățile pe lîngă Rita în modul clasic, adică flăind înclinată roman-tic, setea de poezie a oricărei femeie tinere. Îi cănta la pian bucuți sentimentale, pîndea prilejurile de a rămînea cu ea între patru ochi și-a-

afla singur cu dînsa în salon, Obreanu încercă să devină îndrăznet. Rita se ridică de pe canapea cu fața a-prinsă și spuse:

— N-am să devin niciodată amanta dumeitale. M-aiuzi? Niciodată. Ți pierzi timpul degeaba.

— Dar, bine, Rita, te iubesc. Ră-ceala, asprimea dumeitale îmi otră-vește viața. Nu mai sînt bun de nimic... La întreprindere...

— Nu mă interesează. Te rog să te asțîmperi, pentru că altfel am să fiu nevoită să spun totul sotului meu.

Cîva timp Obreanu stătu retras. Însă nici prin gînd nu-i trecu să se dea bătut. Avea o rădăre tenaco, încapălnă, o rădăre vie, veșnic trează, gata să surprîndă cel mai mic prilej favorabil. Își făcuse probabil din cucerirea Ritei un punct de o-noare al orgoliului lui masculin, o piatră de încercare pentru resursele lui de bărbat irezistibil. Se prefăcu două sau trei săptămîni cuminți de tonul categoric al Ritei, adoptă o purtare de om care raționează, o poză de resemnare. Apoi pe neaș-mite afecță un aer de tristete, de suferință, începu să-i arunce Ritei pri-viri implorătoare, disperate, priviri care voltu parcă să spue „Vezi, am încercat să mă supun, să fiu rezonabil, dar pasiunea îmi întrece pu-terile. Mă prăpădesc”.

Rita Bratin mă luă de-o parte, după un dejun, și-mi povesti toate aceste lucruri în cele mai mici amănunte.

— Ce mă fac eu nebunul ăsta? mă-ntrebă ea la urmă. Nu poți scoate din arsenalul imaginației dumeitale de romancier vreo armă, vreun mijloc eroic să scap de el?

— Atitudine dumeitale de pină a-cum mi se pare cel mai bun mijloc pentru a-l descuraja, pentru a-l face pină la urmă să renunțe. După cîte binecîntele de motivele etice și de sentimentele ei conjugale.

— Și am continuat să-și spun tot ce știam. Ștefan Obreanu își începu asiduitățile pe lîngă Rita în modul clasic, adică flăind înclinată roman-tic, setea de poezie a oricărei femeie tinere. Îi cănta la pian bucuți sentimentale, pîndea prilejurile de a rămînea cu ea între patru ochi și-a-

li întoarse spatele și, cu pași gră-biți, trecu în altă stradă. Obreanu o petrecu cu privirea pină dispăru, apoi își trecu palmele peste păr și strînse din dinți.

Era evident că hotărîrea lui de „a spune” totul lui Aurelian, era o nouă tactică, un simplu șantaj; și Rita era o femeie prea inteligentă ca, la rece, să nu priceapă acest lucru; însă atunci ce revolta îl înfăcșese ju-decatal și cîteva ore îl crezu în stare pe Obreanu să-și îndepărtească ame-nințarea. Ea ispită să-și ia înainte și să-i explice lui Aurelian cum stău lucrurile, dar acesta zăbovi în seara aceea la o scîdînță și cînd, țîrziu, veni acasă, Rita se reculesse și pu-tea vedea limpede adevăratele intenții ale lui Obreanu, așa că nu-i spuse sotului ei nimic.

La scurt timp după aceea am plecat undeva, la munte, spre a scrie o carte. Am lipsit din Capitală aproape un an. Cînd m-am întors, m-am dus să-i văd pe soții Bratin. Nimeni n-va răspunde cînd am sunat la usa lor. Cum repetam amănunțit o vecină de palier mi-a spus că Bratin nu mai locuia acolo de patru luni.

— Na-ți putea să-mi spuneți unde s-au mutat?

— N-au lăsat nici o adresă.

Am chemat-o la telefon pe Margareta Pop. De la ea am aflat că între soții Bratin survenise un „conflict”, că Rita s-a mutat la Arad, iar Aurelian a dispărut fără urmă. Amănunte nu mi-a putu da.

Timp de cinci ani n-am avut nici un semn de viață din partea Ritei și probabil că dacă întîmplarea nu m-ar fi dus la Periprava, nu l-aș mai fi văzut nici pe Bratin vreodată...

Bratin se dădu jos de pe pat și prin fereastra mică și pătrăță pîlvi afară departe, spre săcîile ce-și ridi-că din loc în loc trunchiurile răs-cuite, noduroase, pe întînderea nisipoasă și jilavă. Apoi veni lîngă o poli-cioară, luă de pe ea o cutie rotundă de tînichie, și scoase capacul și se uită cu o seriozitate de specialist la rimele dînastru.

— Fiecare din rimele astea în-seamnă un somotei sau o stucă plină de icre. Mîine plec la șase dimineața cu Gavril, bălătul poștarului. A des-

complet al lor, deoarece unele ele-mente li lipseau lui însuși. Multe a-mănat absolute trebuincioase le-am aflat mai țîrziu de la Rita, pentru că — și aici anticipez — la scurt timp după călătoria în Delta am în-tîlnit-o la București, unde venise, fu-gitiv, pentru niște treburi.

Aurelian Bratin plecase într-o după amiază la gară, să ia trenul pentru Constanța, în interes de serviciu.

Rita lucrase toată ziua la un pro-iect, dificil. Se-ntorse acasă seara, țîrziu, obosită, făcuse o baie, cinase ușor, apoi se-ntinse pe canapea cu o carte în mîna. Erau orele nouă și jumătate cînd tresări surprîns, au-zînd soneria. Peste un minut femeia de serviciu îl introduse pe Ștefan Obreanu.

— Bună seara, Rita.

Rita sărise de pe canapea și stătea dreptă lîngă măsuta cu lampă, cu cartea în mîna, privindu-l încrun-tat, retrăcătă toată.

— Dumeceala aici? La ora asta?

— Nu te-am văzut de-atîta timp, Rita?

— Aurelian nu e acasă, așa că nu poți rămînea aici nici un minut.

— Cred că, dimpotrivă...

Rita se încruntă și mai mult.

— Ți-am interzis să mai vii. Te rog, pleacă.

— Nu te-am văzut de trei săptă-mîni, Rita. De trei săptă-mîni nu mă-nine, nu dorm, umblu pe străzi în neștre, ca un zănatec. Nu se poate să nu ai milă de mine.

— Ți repet să pleci imediat. Nu mă sili să chem femeia și să fac scandal.

Obreanu scoase din buzunarul bai-nei un cutiț de vinătoare.

— Dacă m-alungi îmi tai gîtul în fata dumeitale.

Un minut fruntea Ritei se descrun-tă, o grimasă zeflemtoare îi diformă gura.

— Bărbați ca dumeceala nu se o-moară — mai ales pentru o femeie. Ți s-ar sîfona costumul fresco și ți s-ar ciufuli părul. Dar chiar dacă vrei cu adevărat să-ți tai berogata — ceea ce mi-e perfect indiferent — cred că vei avea bunul simț să faci asta în stradă, nu aici.

Obreanu își viri cutițil în

fenomen semnificativ al integrării științelor moderne într-o sistematică mai largă a cunoașterii umane, interfe- rența dintre lingvistică și alte discipline a fost adeseori un aspect predominant al lucrărilor importante manifestări științifice care a reunit în capitala țării noastre peste 1400 de participanți din 56 de țări. O dare de seamă multilaterală a problemelor discutate la congresul ling- viștilor este, de fapt, foarte anevoioasă deoarece în cele patru zile rezervate lucrărilor s-au ținut peste 350 de comunicări în domenii foarte diferite — împărțite pe 13 secții — dintre care amintim următoarele: 1. teorii ale lim- bii; 2. socio-lingvistică; 3. geografie lingvistică; 4. istoria lingvisticii; 5. semanti- ca; 6. sintaxa; 7. poezia; 8. psiholingvistică; 9. stilis- tica. Pe bună dreptate în sa- lutul adresat congresiștilor de președintele Consiliului de ministri, Ion Gheorghe Ma- ruz, s-a evidențiat „prezen- ta comună a tuturor științelor” care a bordează problematica din ce în ce mai complexă a dezvoltării lingvistice. În cele ce urmează, vom înfățișa numai câteva aspecte și contribuții particulare aduse de civa cercetători din diferite țări în problema studiului științific al limbajului poetic, core- lat în multe comunicări și dezbateri cu un studiu mai cuprinzător: teoria sistemelor de semne sau semiotică.

Se cuvine să precizăm că încă din raportul de sinteză, întocmit de Roman Jakobson pe tema relațiilor dintre ling- vistică și științele adiacente, ca și în lucrarea lui Th. Se- beok, *Comparație între comu- nicarea umană și cea anima- tă*, s-a făcut bilanțul unor importante progrese realiza- te în cunoașterea precisă a procesului de comunicare umană — respectiv au fost delimitate din ce în ce mai strict cele trei tipuri mari de codificare a semnelor: siste- mul semiotic exclusiv uman, sistemul semiotic al comuni- cării între animale și al treilea sistem care cuprinde elemente și procedee de sem- nalizare comune atât oamenilor cât și animalelor. În pro- cesul vorbirii, proprietate exclusivă a speciei umane, au fost descoperite treptat uni- versali, inerente structuri fonologice și gramaticale a limbilor naturale (vorbite de oameni și nu create ca lim- baje secundare care pornesc de la codul limbii naturale).

Majoritatea universaliilor fonologice și gramaticale se în- temeiază pe infrastructura unor legi de implicație, hotă- ritoare pentru tipologia lim- bilor. Așa cum există legi se- miotice generale sau principii generative care fac abstracție de unele detalii de semnificație, pentru a preci- za în schimb cum funcțio- nează acele articulații ale limbii pe care le numim *parți de vorbire*, sintagme, propoziții, fraze, s-a conste- tat că și în domeniul unui proces global de comunicare care include literatura și fol- clorul unei anumite populații, legate implicit și de tiparele unei anumite limbi, există clase de semnificație, de ex- emplu *motive și subiecte de basm erol cu anumite funcții în structura narațiunilor* și a miturilor, apoi chiar fi- guri de semnificație (de stil) și structuri supragramaticale — cum sînt cele *metrice* — care se organizează și ele potrivit unei gramatici sau în orice caz sînt codificate pe baza unui ansamblu de legi structurale, întru totul ase- mănător cu sistemul legilor limbii. Asemenea legi și regu- larități au fost sistematizate, uneori cum dogmatic, în celebra lucrare de pionierat a lui V. Propp *Morfologia bas- mului*. După cel de al doilea război mondial au apărut siste- matizările mai suple, opera- te de Claude Lévi-Strauss în volumele *Anthropologie structurale* și *Mythologies*; recent, domeniul romanului modern a fost și el supus unei pasionante analize struc- turale în *Semantica* lui A. Greimas (care urmărește cum funcționează caracterul în acțiune, potrivit unor relații de disjuncție, de binarism complementar etc. pe par- cursul unui roman de Bernar- nos). De fapt, orice creație literară este modelată potri- vit unor legi structurale ri- guroase fiindcă oamenii tre-

AL X-lea CONGRES INTERNAȚIONAL AL LINGVIȘTILOR

bucie să se facă înțeles în condiții social-istorice deter- minate: cu alte cuvinte, ca- racterul riguros al expresiei literare „corespunde necesității unui consens colectiv și este supus unei cenzuri sub- funcționează după aceleași principii, fie că este vorba de poezie, fie că ne aflăm în domeniul gramaticii.

Profesorul M. W. Bloom- field (S.U.A.) a insistat cu mult discernământ asupra ca- racterului specific al noțiunii de regulă, așa cum poate fi ea definită în domeniul lite- raturii, prin analogie cu re- gurile din domeniul gramati- cii generative („Generative Grammar and the theory of Literature”). Desigur nu se pot transplanta mecanic re- gurile din gramatica limbii în domeniul înfățișării unor gin- duri și imagini. Există însă posibilități de extrapolare a regulilor gramaticale; se pot analiza bunăoară secțiunile întregi din opera literară în care ceea ce spune un perso- naj sau însuși autorul unei opere desparte alt personal în- deplineste exact funcția *inte- rogativelor indirecte* din gra- matica limbii sau reprezintă structuri întru totul analo- ge *vorbirii indirecte*. În legă- tură cu circumstanțele în care se face comunicarea, prof. Bloomfield propune să distingem cu multă rigurozitate elementele dintr-o operă în care comunicarea se de- finește sau se comunică pe ea însăși; asemenea fenomene ar putea fi sondate în ca- drul unui plan pe care Bloomfield îl numește al „me- tacomunicării”.

Aplicarea unor metode mai noi ale analizei structurale sau ale exegezei moderne a dat rezultate fecunde și în comunicările consacrate unor individualități literare de prim rang. Astfel prof. Rosa Del Conte (universitatea din Roma) aplică în exegeza lui Argezi metode preconizate de Empson (comunicarea: „La funzione dell'ambiguità nel linguaggio poetico di Argezi”). Pe această cale se poate ajunge la o tipologie a fenomenelor de ambiguitate pe baza cercetării unor uni- tăți mai largi de semnificație care înglobează polivalența verbală și relațiile gramati- cale, ajutându-ne să înțelegem totodată care sînt rațiunile ascendentele emotiv al poe- ziei argeziene. În comunica- re despre *Teoria și practica limbii la Paul Valéry*, profeso- rul J. Duchesne-Guillemin a ținut să precizeze în ce consta efortul poetului fran- cez de a recupera virtualită- țile limbajului, puterea cuvîn- telor. În poemul *La Jeune Parque* Valéry transpune o serie de experiențe prin care actul expresiei se transformă în fenomen de conștiință. E- zitatea între *somn și moarte*, între *vigilență și anihilare*, o serie de alte dileme onto- logice îl determină pe Valéry să cristalizeze mitul modern al ursitoarei: „un cîmp” de semnificații și de întrebări distincte „creat” în „continua- tatea” oferită de fătura fe- meii.

La fel de sugestive au fost și comunicările de poezie generală consacrate *stifurilor de stil și analizei prozei moderne*. Rose Marie Gläser (Leipzig) a prezentat *Căi de acces structurale pentru ana- liza metaforei*, L. Ionescu (România) a analizat în ca- drul „semanticii transforma- ționale”, *metafora, metonimia, și personificarea*. Un procedeu eficient îl constituie în această metodă izolarea unor „demarcativi semantici” care ne arată în ce direcție și pe ce niveluri se produce „trans- ferul metaforic” de la *inani- mat la animat*, de la un anu-

mit tip de obiect la un altul, parțial sau integral similar etc. Paolo Valesio (Italia) a schițat cu multă perspicaci- tate tabloul interrelațiilor dintre *structurile iconice* (imagini codificate într-un a- numit fel) și *tiparele simbo- lice* ale limbajului. Structu- rile iconice reprezintă corela- ții necesare de semnificație care se regăsesc în diferite contexte imagistice și ne ajută să înțelegem mai bine corelația dintre *semn și de- notat*, dintre caracterul con- vențional inerent unei im-agini și substratul ei necesar, real-condiționat.

Bineînțeles, această prezen- țare succintă a problemelor teoretice de poezie a omis multe nume și, respectiv, enunțarea unei lungi serii de titluri care oglindesc intere-

care le-am creionat, folosind repertoriul vast de comuni- cări și rapoarte, ne pot sugera numai latura strict teore- tică a lucrărilor congresului. Mai rămîne să prezentăm și câteva cîrmepite de discuții în- registrate în cuisele sedințelor, aspecte la fel de semnifi- cative pentru orientarea ge- nerală a participanților, son- dajă care ne permit să luăm pulsul activității teoretice și practice din diferite țări.

Amplioarea congresului în- cheiat a constat, desigur, în primul rînd în marea nu- măr de participanți și de comu- nicări științifice, ca și în varietatea domeniilor lingvis- tice abordate. Dar a existat și un alt aspect al congre-

itor, în momentul exprimării unui mesaj, are de ales între numeroasele coduri lingvis- tice în care-l poate integra și tocmai această alegere dezvă- luită atitudinea lui față de propriul mesaj.

Definirea fenomenului stilis- tic printr-o structură pro- priie, a fost însă, poate pen- tru prima oară, întreprinsă de formalistii ruși. Roman Jakobson, participant de frunte al acelei mișcări și en- tuziastul ei popularizator din ultimele decenii, s-a referit, cum era și de așteptat, la for- malismul rus (termen impro- priu, deoarece, spunea dom- niu sa, „nu noi ne-am consi- derat formalisti”), integrin- du-l într-o largă mișcare de idei europeană, cu rădăcini în *fenomenologia germană*, de la care ei au învățat evaluarea „immanentă” a lucrurilor, în *futurismul european*, ca și în *simbolismul* mai vechi (poe- zia lui Mallarmé fiind car- tea mea de căpătîi). Direc- țile moderne structurale s-au cristalizat prin numeroase contribuții naționale și repre- zintă, în istoria culturii eu- ropene, un remarcabil schimb de valori între Est și Vest, a subliniat R. Jakobson. În al doilea rînd, s-a demonstrat, începînd încă cu formalistii ruși, că funcția poetică este simultană cu alte funcții ale limbajului, și că orice abor- dare științifică, modernă, a poe- ziei trebuie să studieze lim- bajul poetic global. Așa se și explică marea interes pentru lucrările formalistilor ruși, ar- rătate de poezi ca Matkovski și Pasternak.

În chestiunea modalităților concrete de aplicare a stu- diului lingvistic la literatură, prof. Archibald Hill, de la Universitatea din Austin, Tex- as, care este și secretarul Societății Lingvistice din A- merica, a emis câteva sugestii prețioase. *Studiile literare de la noi*, a spus domnia sa, *sînt încă adesea contradicto- rii și subiective, din lipsa unei interpretări exacte a textu- lui. Semiotica și semantica ar putea contribui la o cla- sificare, pentru că nivelul semantic al unui poem este o parte integrantă din semanti- ca generală a unei limbi. Exi- stă multe analogii posibile între abordarea unui fapt li- terar și a unor alte fapte de cultură și civilizație, în ca- drul unei semiotici generale, dar deocamdată modelul ling- vistic este cel mai bine pus la punct și deci cel mai util.*

La întrebarea lui Mihai Nasta dacă lingvistica ne-ar putea oferi un model de cer- cetare al „sintaxei” motivelor și al intrigii în proză, A. Hill a răspuns afirmativ, cumulînd însă perspectiva lingvistică „internă” cu cea sociologică, „externă” asupra operei: *li- teratura trebuie văzută în contextul ei social, studiarea intrigii unui roman trebuie integrată în studierea cultu- rii comunității în care acesta a apărut, a modulului în care comunitatea receptează și e- valuează un anumit tip de in- trigă, fapt decisiv, mai ales în analiza textelor folclorice.*

O problemă generală în discuții a fost aceea a ambi- guității operei literare. Funda- mentat în lucrări aproape „clasice” cum ar fi cele ale lui Richards, Empson, ori Ja- kobson, principiul ambiguită- ții este azi universal admis. I. R. Galperin prof. la Insti- tutul de Limbă străină din Moscova a afirmat categoric că *un enunț poetic își este suficient lui însuși, dar orice receptare implică o decodare, care variază de la om la om. Structura semantică a unui cuvînt respectiv a vocabula- rului unei limbi, se caracte- rizează printr-o adincime inepuizabilă. De aceea aprofun-*

darea semantică, poate aduce mari servicii studiului literar. La întrebarea lui Sorin Ale- xandrescu în legătură cu mo- dalitățile de „controlare” a ambiguității, s-au dat mai multe răspunsuri notabile. A. Hill a sugerat ca abor- darea operei să aibă în vedere, la început, tipurile de rela- ționare unică între elementele constitutive și abia după ace- lea, tipurile de relaționare multiple susceptibile de mai multe semnificații. „Recupera- rea sensului” este însă ade- sea o operație complexă, care trebuie să țină seama de fac- tori sociali și culturali adia- centi, de ordin sincron sau diacronic. *Semnificația de astăzi a unui text fiind uneori mai bogată decît semnificația lui pentru contemporanii au- torului, se poate întâmpla ca ambiguitatea actuală a textu- lui să nu fi existat în momen- tul publicării lui. Această ob- servație a lui A. Hill, exem- plificată pe o poezie de E.E. Cummings, a fost întărită de B. Marzullo, profesor la Uni- versitatea din Cagliari (Sard- inia) prin exemple din Ho- mer și lirica greacă. Duches- ne-Guillemin, profesor la U- niversitatea din Liège, a in- dicat cazuri de „cifrare” a expresiei la poetul francez, prin utilizarea unor cuvînte cu sensuri etimologice, inso- lite în context, cum ar fi „anges curieux” care nu în- seamnă „înger curios”, ei „înger protectori” de la cu- riosus „grîjii, care veghea- ză asupra culvei”. Mulți scriitori contemporani ca Bu- rton, unii poeți din grupul 68” utilizează, cum remarcă Mihai Nasta, citatul și aluzia la texte clasice, ceea ce de- termină alunecarea poeziei dintr-un registru într-altul. Pentru asemenea cazuri Du- chesne-Guillemin sugera po- sibilitatea de-a controla textu- lui, prin „ogîndirea” poetului, care este jurnalul sau car- netul lui, așa cum se întâmplă cu Valéry „primit” în „Cale- tele” sale, în curs de publica- re. Dar dicționarele poetice? B. Marzullo se arată sceptic. *Deși există dicționare extrem de utile și mai ales „concor- danțele”, respectiv dicționa- rale contextelor unor expresii tip, cum ar fi formulele ho- merice, dificultățile persistă, pentru că formulele cu o fre- vență unică în textul cerce- tat, nu pot fi „prinse” în rele- veu. (În timp ce asaltăm, meditam, tăcut!), la dificul- tățile cercetării românești pentru care nu s-a pus încă nici măcar problema etetu- rii unor asemenea lucrări au- xiliare. Dicționarul poeziei eminescane, eel mai apropiat de formula concordanțel, va apare, probabil, abia în anul viitor) I. R. Galperin a dat o coloratură ironică sceptici- smului lui Marzullo, amintînd de o veche împărțire a filo- lozilor, de către Lessing, în erudiți și beaux esprits, pri- mii de formație lingvistică, păcătînd printr-un exces de migală, prin care se pierde din vedere ansamblul, iar ce- lalți, azi de formație literară, păcătînd printr-un minus de migală și riscînd să rămî- nă mereu în sfera generalităților. La urma urmelor, exactitatea poeziei este alta decît exacti- tatea propriu-zisă, și, a în- cheiat zîmbînd Galperin, or- ice procedeu stilistic rămîne ireductibil ambiguu și noi înși- ne discutăm despre ambigui- tate, rămînem... ambigui.**

În încheierea discuției pe această temă, un amănunt semnificativ pentru admira- torii lui Umberto Eco: *Ope- ra apărută este considerată de mulți italieni ca o simplă în- sălărire jurnalistică, departe de nivelul unor cercetări stilis- tice științifice care conti- nuă să fie reprezentate în Ita- lia, de lucrările mai vechi, încă negațale, ale profesoru- lui G. Devoto.*

Acestea sînt numai etiva dintre principalele probleme referitoare la metodele cerce- țării structurale, pe care le-au ridicat comunicările și discuțiile prilejuite de cel de al zecelea Congres Interna- țional al Lingviștilor. Analiza lor ulterioară, mai detaliată, ar putea aduce noi elarifi- cări cercetătorilor români și, în același timp, ar putea în- semna începutul, mult aștepta- t, al unei colaborări rodnice între critica literară și cerce- țetarea structurală.

ATLAS LIRIC

poezi bulgari

NIKOLAI ZIDAROV

NEMURIRE

Sînt botezat în riurile tale
Și mă întorc la tine-noldeauna
Ca să-mi revăd cîmpii natale
Și zorii-n munți și peste codri luna.

Sar scurge-n vale apa vremii mele
Dar ferice-n lume nu-mi mai sînt
Deci să simt în palma trudei grele
Aceste stînci de aur care cîntă.

Chiar trîznitul de-o fi să mă doboare,
În piscul tău tot da-voi licîrire,
Și-u nici un cînt șoptit aici, nu moare
Că-i zămislit din stîncă nemuriri.

TARA

Esti intruparea visurilor toate!
Și grîul tău tot în spic, și trandafirii
Și schelele brandurilor încrucișate
Pe limpezii zări, profilul fericiții!

Esti plînea dulce, zilnică și sfîntă!
Și-al maticilor dor și-a noastră veche jele,
Și ciocirlea ce din lan se-avîntă,
Și-albastrul cer din ochii dragii mele!

As fi putut privi într-înștrii dacă
Nu pornceai căldură să se facă,
În noaptea de seplembrie cu steaguri
Strălucimînd străbunele-mi meleaguri?

STOIKO DANCEV

ZORI BUNE

Zori bune, cub de păsări, crengi de roșu!
Sub bolta ta, pădure ca-ntr-un templu.
Eu am intrat în dimineața nouă
Și fiecare frunză țî-o contempul.

Și fiecare frunză parcă-mi spune
De toi cîli și așăzîr-n tine vatră,
Ca singele virtuții lor străbune
Să-ți umezească fiecare piatră

Acum ei dorm sub rădăcini, sub stîncă,
Dar slova ta în care scînteiază!
Acoperă-i cu pacea ta odîncă,
Pădure muenică și vitează!

FLORI PENTRU EI

Cînd al dreptății soare azi strălucă
Cicatriza durerea din trecut,
Cu flori în mîni iarăși mă voi duce,
Țărîna pe moviță s-o sîrut
Căci zăc aici, în grăoapă fără cruce,
Eroi cîți în lupte au căzut!

Și fruntea se opleacă în tîcerea
Și parcă vine-un vînt alinător,
Trecînd prin suflet ca o mîngiere,
Pierzîndu-se în spre pîduri, ușor...

Eroi dorm sub piatră ce nu pierie,
A vitezei și a cinstei lor!

În românește de VALENTIN DEȘLIU și VICTOR TILBURE

MLADEN ISAEV

VALEA

TRANDAFIRILOR

Plăoia bîtu coltopitoare
Pe valea trandafirilor divini,
Și-ntr-eg pămîntul scapără în soare
Smaralde mi-pe-nînsesele-i grădini.

Iar curcubeul scînteind în ape
Și focuri s-a lăsat peste Balcan
Alți de joși încit cu braju-aproape
Ai prinde-nvîpînatul lui colan.

Înaltă fiecare trandafir,
Să prîndă soare și parfume,
Spre ceruri ne-ncapul lui poitr,
Lin legînat de vînturi peste lume.

La zarea noastră urcă primăvara,
Și-n valea trandafirilor divini
Cu-o frumusețe fără seamănă
Se-mbrăcă-n vrăji, miremsa și lumini!

NIKOLA FURNADJIEV

PĂSĂRI ÎN ZĂPADĂ

Cine-ți cernu pe șapcă promoroacă?
Treceai sub brădul de omături nins;
Pin-a porni să simți ciudața joacă,
Un cîrpi de păsări prin văzduh s-a-nîns.

Ele cîntau sub nalt albastrul cer,
Cu vîntu penaturî strălucind de raze,
Și-n Rîla nu te mai vedea stingher
De ghîsurile de poezi cînd plînd azi ea.

Dar ghîsurile lor curînd tîcînd,
În ceață soare-a intrat curînd
Pînă la zori, în văgăuna sură,
Pe unde tremurî, undu-se-ascund.

VESELIN HANCEV

POET

Un Cristofor Columb să fii
În fiecare clipă-a vieții tale.
Navigator cu ochii-n cer și brațele-n vîntule,
tu să descoperi noi pămînturi, nevăzute stele,
nemărginite-nînsuri, semînții
și lumi ascunse prin coastarele țării.

În inima ta mică-osează
lumea mare
și drumurile presîmțite după zore.
Să cauți pururea cu ochii arși și vii
și pururea nemulțumii să fii;
cî-n drumurile tale-mpădărești
În ogere sextante-n veci să cauți
pămînturi noi necunoscută,
din veac, de nici-un fel de argonauți
și să plutești
navigator ne-nfrînt și temerar
pe-a visurilor marea de cleștar.

Rămii Columb cu străpunge țoia cații
pînă în cea din urmă clipă-a vieții.
Și însuși moartea s-o descopere ca pe-o lume
necunoscută, multă, fără nume
și-nîmpin-o ca un liman în drum
de tine nedescoperit pînă acum.

În românește de TAȘCU GHEORGHIU

Daric NOVĂCEANU

ILYA EHRENBURG

Retras, întotdeauna, la un pas în spatele eroilor săi, disimu- lîndu-se de fiecare dată în destinație acestora Ilya Ehrenburg se retrage, în acest început de toamnă, definitiv.

Veste morții sale mă obligă să privesc îndărît fără să pot crede că, între ramuri, gîlurile creșe.

Intrasesm sub vara toridă a Siciliei, în acest ultim iulie, și le vorbeam studenților palermitani despre Tudor Argezi. Era liniște în sală și verbele cădeau frumuse și toate la prezent. Spuneam: „trăiește”, „serie”, „călătorește”. Și a doua zi am aflat că trebuia să spun: „a trăi”, „a scrie”, „a călători”!

Sînt nevoit, azi, să spun din nou același lucru despre Ilya Ehrenburg, căruia nu i-a plăcut trecutul căci spunea undeva, într-un crîmpei de autobiografie: „Eu trăiesc în prezent și încă mă străduiesc să am privirea în viitor. Creierul meu e ocupat cu mișcarea pentru pace, cu disputele literare, cu fiștiiul de gazetă care e mai auzător decît telefonul.”

Așa a fost Ilya Ehrenburg. Și, pentru a-l cita pe însuși Argezi, trebuie să-i transport mișcarea vorbelor în același dimensiuni dispartute. Fiecare cuvînt al lui e o gravură cu vîntul pe aramă. El a fost unul dintre scriitorii care nu s-au jucat niciodată cu mistuțuna lor, în amabilități concesive și aproximații de cugetare. El a fost net, categoric, clar și frumos.”

A fost, am spune noi, în același timp, unul dintre cei mai activi și mai prolifici scriitori ai Europei din acest secol. Principalele sale romane (și a fost zina a doua, Căderea Parisului, Al nouălea val, Furtuna), sînt niște uriașe depozite de documente ale lumii europene din acest veac pe care arta sa narativă le-a transformat în monumente de arhitectură durabilă.

Sentimentul acesta continental de solidaritate și aspirație se datorează neindoielnic formației sale intelectuale legate de Parisul furtunos al adolescenței, dar, în primul rînd, unei dispoziții au zice native către prefeceri, fanorii ale lumii: „Revoluția din 1905 — notează Ehrenburg — mi-a schimbat viața. Alergam la mitin- guri, în decembrie am ajutat la construirea baricadelor. (Imi amîn- tesc flăcările de pe Presnia). Am început să citeș cărți populare scrise de marxisti, de narodnici. La sfîrșitul lui 1906 am intrat în organizația gimnazială a R.S.D.R.P. (Partidul Muncitorilor Social Democrat Rus), iar după cîteva luni în organizația bolșevică din Moscova”. Din acel an și pînă la dispariția sa, în acest început de toamnă, Ehrenburg a rămas statornic slujitor al epocii în trans- formările ei rapide și dramatice. „Nu le va fi ușor, spunea el, urmașilor noștri, să se descurce în dramele spirituale ale timpului nostru. Noi lășăm mai mult răspunsuri la chestionare decît jurnale

intime și spovedanii”. Și toate cele peste 100 de cărți, romane, povestiri, eseuri, relatări de călătorie, articole, pamflete, care rămîn după dispariția sa, sînt dovada acestei neîntrerupte consumări spiri- tuală.

Într-un care nu putuse să scoată o vorbă în prezența lui Lev Nicolavici Tolstoi, devenime în acești ultimi ani, cu tot mai mult viscol în tîmple, dar tot mai îndrăgostit de primăvară, tribun și apărător al înștii oamenilor.

Aceste scrieriuri cernite și repetate aînt de des, încît pa- continue, ale morții, reduc parcă, durata calendarului. Secolul nostru e mai grăbit. Despre cel trecut, Ilya Ehrenburg notase, undeva, că a durat 130 de ani, de la căderea Bastiliei pînă la salvele de tun ale Aurorii. Se referea în primul rînd la secolul al XIX-lea spiritual. În cel de acum, marii oameni de cultură dispar, parcă, mai repede. Mulți dintre ei, angajați în mișcarea constelațiilor spirituale, și-au oprit rotația, pe neașteptat. Mai rămîn, în biblio- teci, cărțile lor. Ultima pe care ne-o lasă Ehrenburg: Oameni, ani, viață — adică cele trei noțiuni din care-i făcută Nemurirea.